

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ
ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра менеджменту та економічної безпеки

**ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ
ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
СЕНЮТИ Олени Тарасівни

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
ПАЦУЛА Ольга Ігорівна

Рецензент
кандидат економічних наук, доцент
НАКОНЕЧНА Наталія Володимирівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«09» грудня 2024 р., протокол № 1
завідувач кафедри менеджменту та економічної безпеки

(підпис) КОПИТКО М.І.
(ПРІЗВИЩЕ, ініціали)

Львів
2024

АНОТАЦІЯ

СЕНЮТА О.Т. – Протидія корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2024.

Кваліфікаційна робота присвячена обґрунтуванню теоретичних засад та практичних аспектів щодо дослідження проблем протидії корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації. Розглянуто сутність корупції та легалізаційних процесів, визначено їх вплив на національну економіку та наслідки для держави і суспільства. Проаналізовано сучасний стан та динаміку зміни показників корупції в Україні, а також визначено вплив чинників глобалізації на протидію корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Запропоновано основні напрями протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та удосконалення національної системи протидії корупції.

Ключові слова: корупція, легалізація (відмивання) доходів, одержаних від корупційних діянь, глобалізація, система протидії корупції, рівень корупції.

ANNOTATION

SENYUTA O.T. – Combating corruption and legalization of proceeds of crime in the context of globalization. – Manuscript.

Qualification work for the master's degree in the specialty 072 "Finance, banking, insurance and stock market". – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2024.

The qualification work is dedicated to substantiating the theoretical foundations and practical aspects of the study of the problems of combating corruption and legalization of proceeds obtained through crime in the context of globalization. The essence of corruption and legalization processes is considered, their impact on the national economy and consequences for the state and society are determined. The current state and dynamics of changes in corruption indicators in Ukraine are analyzed, as well as the impact of globalization factors on the fight against corruption and the legalization of criminal income is determined. The main directions of combating the legalization of criminally obtained income and improving the national anti-corruption system are proposed.

Key words: corruption, legalization (laundering) of income obtained from corrupt acts, globalization, anti-corruption system, level of corruption.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	 7
1.1. Сутність корупції, її вплив на національну економіку та наслідки для держави і суспільства.....	7
1.2. Поняття легалізаційних процесів та їх місце в системі протидії корупції в умовах глобалізації.....	14
Висновки до розділу 1	21
 РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ВЗАЄМООБУМОВЛЕНOSTІ КОРУПЦІЇ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	 23
2.1. Оцінка сучасного стану та динаміки зміни показників корупції в Україні.....	23
2.2. Аналіз впливу чинників глобалізації на протидію корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.....	30
Висновки до розділу 2	37
 РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	 38
3.1. Напрями удосконалення національної системи протидії корупції.....	38
3.2. Концептуальні засади протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації.....	44
Висновки до розділу 3	50
 ВИСНОВКИ.....	 52
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	 55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Глобалізація як процес об'єднання країн світу задля досягнення спільних цілей та сталого розвитку у світовому масштабі, поряд із позитивним впливом на держави, обумовлює виникнення вагомих дестабілізуючих явищ і процесів, які загрожують соціально-економічному розвитку та інтенсифікують диспропорції переміщення фінансових потоків. В сучасних умовах нестабільності, невизначеності та появи нових викликів і небезпек дія глобальних чинників особливо загострилася, внаслідок чого створилися сприятливі умови для розвитку таких суспільно небезпечних явищ як корупція та легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Існуючі механізми протидії даним дестабілізуючим явищам не дають позитивного результату та не сприяють зміцненню економічних, політичних та соціальних інтересів країни, внаслідок чого посилюється соціальна нерівність, суспільно-політична та фінансово-економічна кризи. Зазначене обумовлює необхідність формування ефективної системи протидії корупції та легалізації коштів, одержаних від корупційних діянь, та актуалізує тематику дослідження.

Теоретичні аспекти та прикладні засади формування системи заходів щодо протидії корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації знаходять своє відображення у працях відомих вчених, зокрема, О. Бондаренка, В. Гладкого, М. Копитко, М. Кравчука, А. Левчук, С. Леонова, В. Самодай, Т. Супрун, А. Ханова, Ю. Харазішвілі та ін., які здійснили свій внесок у вирішення зазначеної проблематики, основні положення яких використано при написанні роботи. У кваліфікаційній роботі також використовуються положення чинного законодавства України та звітність міжнародних організацій, Світового Банку, Державної служби фінансового моніторингу України, Національного агентства з питань запобігання корупції України та Офісу Генерального Прокурора України.

Однак, вирішити проблеми протидії корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, досі не вдалося.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних засад та практичних аспектів щодо дослідження проблем протидії корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації.

Зазначена мета дослідження потребує вирішення таких **завдань**:

- визначити сутність корупції, її вплив на національну економіку та наслідки для держави і суспільства;
- дослідити поняття легалізаційних процесів та визначити їх місце в системі протидії корупції в умовах глобалізації;
- оцінити сучасний стан та динаміку зміни показників корупції в Україні;
- проаналізувати вплив чинників глобалізації на протидію корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;
- запропонувати основні напрями удосконалення національної системи протидії корупції;
- систематизувати концептуальні засади протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації.

Об'єктом дослідження є система протидії корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації.

Предметом дослідження є теоретико-прикладні засади дослідження системи протидії корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи використані різні загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження. Діалектичний метод, метод системного аналізу та спостереження застосовані для визначення сутності корупції та легалізаційних процесів. Системний підхід, статистичний аналіз та порівняння використані з метою проведення аналітичних розрахунків показників, які характеризують

стан та тенденції зміни корупції й легалізації (відмивання) доходів, одержаних від корупційних діянь. За допомогою описового методу, систематизації, узагальнення та абстрагування сформовано результати дослідження та висновки.

Наукова новизна одержаних результатів:

— удосконалено основні напрями протидії корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації через надання пропозиції формування методичного інструментарію проведення оцінювання рівня корупції на національному та регіональному рівні із урахуванням кількісних та вартісних вимірів корупції. Запропоноване дозволить знизити рівень суб'єктивізму при оцінюванні корупції в Україні та дозволить розширити заходи протидії даному деструктивному явищу.

Основний зміст роботи. Перший розділ кваліфікаційної роботи присвячено визначенню сутності корупції, її впливу на національну економіку та окресленню наслідків для держави і суспільства, а також дослідженню поняття легалізаційних процесів та їх місця в системі протидії корупції в умовах глобалізації. У другому розділі здійснено емпіричні оцінки сучасного стану та динаміки зміни показників корупції в Україні, а також проаналізовано вплив чинників глобалізації на протидію корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. У третьому розділі роботи запропоновано основні напрями удосконалення національної системи протидії корупції та систематизовано концептуальні засади протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота містить анотацію українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел (78 найменувань на 9 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 63 сторінки, з яких основний текст розміщений на 51 сторінці, в тому числі 16 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

1.1. Сутність корупції, її вплив на національну економіку та наслідки для держави і суспільства

Сучасний стан розвитку країн світу характеризується наявністю вагомих дестабілізуючих явищ і процесів, які негативно впливають на їх економіку та стабільне функціонування суспільства на засадах демократії. Одним із таких негативних явищ є корупція, яка поширюється на різні сфери життя суспільства та становить істотну загрозу національним інтересам держави. В умовах, за яких на міжнародному рівні діють вагомі обмежувальні заходи протидії корупції, а на національному рівні формуються системи протидії даному явищу, її масштаби продовжують зростати, а сфери впливу збільшуватися. Україна не є винятком, оскільки темпи поширення корупції інтенсифікувалися впродовж останніх років та особливо зросли в період повномасштабного вторгнення російської федерації на її територію. Зазначені тенденції доводять необхідність проведення теоретико-прикладних досліджень корупції задля визначення її сутності та розуміння небезпеки для економіки держави і для суспільства.

Національним законодавством України, а саме Законом України «Про запобігання корупції» [1] корупція трактується як використання посадовими особами й службовцями наданих їм повноважень та можливостей з метою отримання неправомірної та протизаконної вигоди, або ж обіцянки чи пропозиції отримання такої вигоди.

У розумінні більшості науковців корупція визначається як складне соціальне явище, яке становить небезпеку сталому функціонуванню політичної й соціально-економічної сфери держави та загрожує розвитку

демократії в країні, реалізації принципу верховенства права, забезпеченню соціальної справедливості й легітимності суспільних інститутів, а також шкодить суспільству та знижує рівень якості життя населення. Фактично, корупція існує як своєрідна культура, що виникає внаслідок свідомого вчинення громадянами діянь, спрямованих на легке позитивне вирішення проблемних питань.

М. Кравчук та І. Лаврів [2, с. 31] стверджують, що сутність корупції визначається у тому, що вона, як небезпечне явище, є наслідком соціально-економічних та загальнополітичних проблем, а також загрожує національній безпеці держави та демократичному розвитку країни.

В даному контексті слушним є зауваження А. Левчук [3, с. 171], яка корупцію вважає не просто складним явищем, а розглядає її з точки зору системності й статичності та доводить невіддільність корупції від інших соціально-економічних явищ, які тісно пов'язані із можливими корупційними ризиками та передбачає вчинення конкретних суспільно небезпечних діянь.

На думку Т. Супрун [4, с. 136], корупція є складним феноменом сучасності, негативний вплив якого поширюється на населення та систему соціальних цінностей й пріоритетів. При цьому, В. Гладкий [5, с. 124] стверджує, що корупція зберігає своє тотальне панування у державі через стратегічне її поширення в тих інститутах, які безпосередньо наділені повноваженнями від суспільства і держави здійснювати публічні владні функції, покликані запобігати й протидіяти корупційним проявам.

У розумінні О. Бондаренко [6, с. 154–155] корупцією вважається вчинення злочинних діянь, предметом яких є виключно одержання неправомірної вигоди, що пов'язані із підкупом посадових осіб органів публічної влади та публічних діячів.

В. Самодай та Г. Ковтун [7] корупцію розглядають як дестабілізуючий чинник розвитку держави й суспільства, який негативно впливає на суспільно-економічні процеси та спричинює значні втрати, знижує довіру населення до урядових структур та органів державної влади, а також породжує економічну

нестабільність та соціальну несправедливість. При цьому, науковці виокремлюють основні причини виникнення корупції, які узагальнимо на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Перелік основних причин виникнення й поширення корупції

Джерело: сформовано автором за даними: [7]

А. Хаванов [8] стверджує, що корупція проявляється у зловживанні державними повноваженнями, які використовуються для одержання неправомірної вигоди особами, що перешкоджає досягненню економічної стабільності, спотворює процес розподілу ресурсів, підриває інституційні засади економічного розвитку, обумовлює неефективність використання коштів держави, знижує рівень залучення іноземних інвестицій та ефективність державного управління. Водночас, вчений акцентує увагу на виокремленні соціальних наслідків корупції, серед яких виділяє:

- 1) зростання соціальної нерівності в суспільстві;

- 2) зниження рівня довіри громадян до державних інститутів;
- 3) погіршення якості надання державних послуг;
- 4) виникнення соціальних конфліктів та політичних криз;
- 5) погіршення якості надання державних послуг;
- 6) зниження рівня життя населення.

М. Кравчук та І. Лаврів [2, с. 31] серед інших наслідків корупції розглядають загрози демократії в державі та втрату грошових коштів, що можуть бути спрямовані на фінансування й підтримку соціальних програм.

Водночас, Ю. Харазішвілі [9] основні наслідки корупції схильний класифікувати за ознаками їх приналежності до економічної, політичної та соціальної сфер. Систематизацію наслідків корупції за Ю. Харазішвілі здійснимо на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Класифікація основних наслідків корупції

Джерело: сформовано автором за даними: [9]

Необхідно відзначити неоднозначність наукових підходів щодо виокремлення причин і наслідків корупції, зокрема щодо зниження рівня життя населення, оскільки, даний чинник водночас виявляється як причиною, що зумовлює посилення корупційних ризиків та фактів вчинення корупційних діянь, так і наслідком, до якого призводять корупційні дії. Однозначно, що вплив корупції на рівень життя населення є негативним та вагомим.

Грунтовні дослідження щодо виявлення взаємозв'язків корупції із соціально-економічним розвитком країни та забезпеченням рівня якості життя населення в суспільстві належать М. Бліхар, М. Вінічук, М. Кашук, В. Гапчичу та С. Бабію [10], які стверджують, що корупція створює значні диспропорції соціально-економічного розвитку та призводить до негативних структурних зрушень в економіці і суспільстві, а існуючі механізми оцінювання реального її стану не спроможні забезпечити узагальнення достовірних даних щодо стану, обсягів і структури даного небезпечного соціально-економічного явища.

На дестабілізуючому впливі корупції на рівень соціально-економічного зростання країни наголошує М. Саврасов [11], який виявив, що корупція істотно посилилася в умовах глобалізації та обумовлена економічною й владною мотивацією використання службових повноважень з метою отримання або надання неправомірної вигоди, що чинить шкоду суспільним інтересам. При цьому, науковець наголошує, що існують тісні зв'язки корупції із іншими негативними й небезпечними явищами і процесами, зокрема, із тінізацією економічної діяльності та легалізацією доходів, що одержані в тіньовому секторі економіки.

Зважаючи на зазначене, Б. Гребенюк [12, с. 50] акцентує увагу на необхідності удосконалення діяльності у сфері протидії корупції та стверджує, що в умовах сучасності необхідним виявляється розроблення й реалізація комплексу заходів правового, політичного, організаційного, технічного й фінансового характеру, які забезпечать розвиток необхідних механізмів та дозволять докорінно змінити підходи до боротьби із корупцією.

Схожої позиції дотримуються М. Копитко, О. Подра, М. Верескля та М. Вінічук [13], а також В. Бліхар, В. Сировацький, М. Вінічук та М. Кашук [14], що виокремлюють основні заходи щодо протидії корупції, до яких відносять, першочергово, необхідність перегляду та удосконалення чинного законодавства. Зазначені заходи антикорупційної боротьби узагальнимо на рис. 1.3.

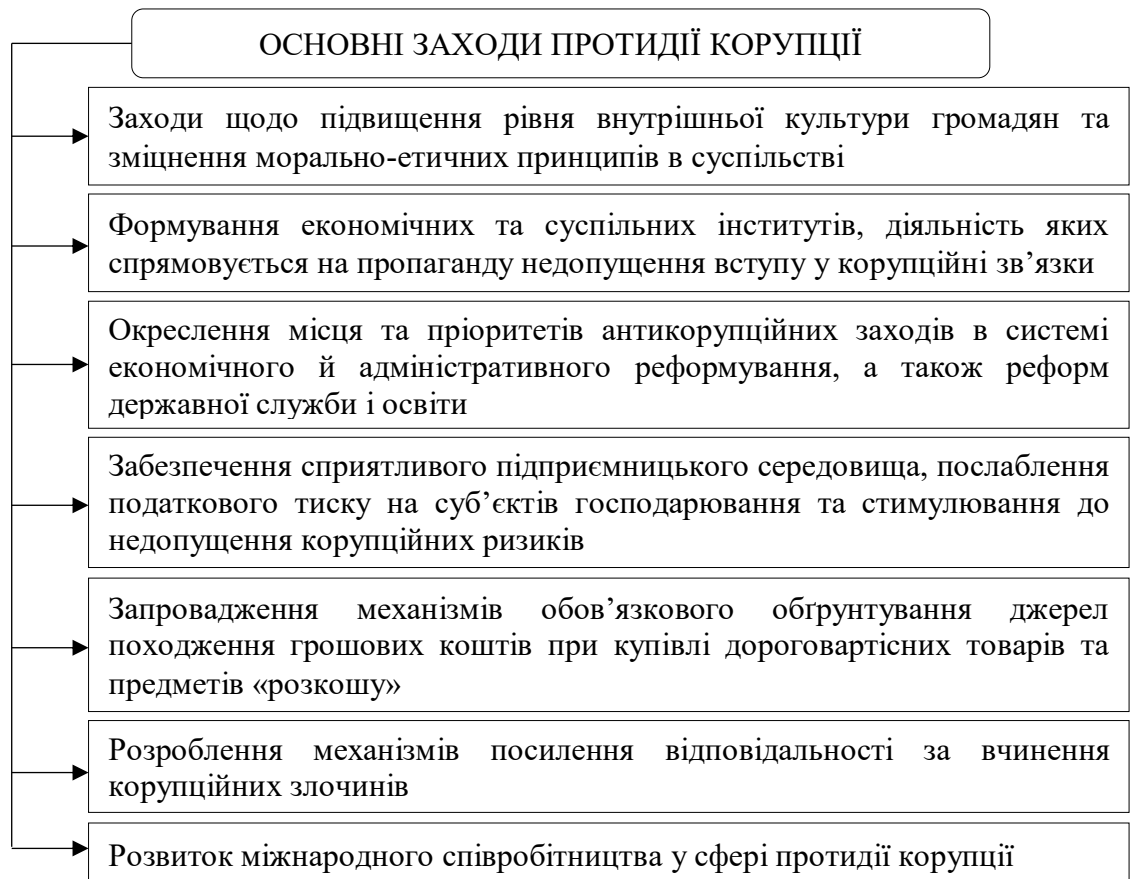

Рис. 1.3. Перелік основних заходів протидії корупції

Джерело: сформовано автором за даними: [13; 14]

Однак, А. Політова [15, с. 149] вважає, що вирішити проблеми корупції за допомогою лише законодавства неможливо, оскільки законодавство спроможне забезпечити формування й реалізацію механізмів запобігання корупції, але в частині протидії є достатньо слабким. На думку вченої, саме громадянське суспільство спроможне сформувати основні засади щодо

популяризації цінностей та недопущення проявів корупції, а культура корупції повинна бути повністю відкинута.

Очевидно, що зазначений перелік заходів протидії корупції не є вичерпним та доповнюється іншими не менш важливими. Зокрема, О. Гулак, В. Курило та Л. Дубчак [16, с. 199–200] вважають, що заходи антикорупційної боротьби варто узагальнювати в залежності від їх приналежності до трьох напрямів забезпечення їх ефективної реалізації, а саме:

- 1) від прояву політичної волі до подолання корупції в країні та забезпечення дотримання принципу невідворотності юридичної відповідальності за вчинення корупційних діянь;
- 2) від ефективності налагодження співпраці антикорупційних органів в інтересах держави і суспільства;
- 3) від дієвості антикорупційного законодавства та від ліквідації його недоліків в частині послаблення видів відповідальності;
- 4) від посилення інституційної спроможності НАЗК;
- 5) від максимального залучення громадськості до процесу формування вітчизняного антикорупційного законодавства та її допуску до контролю за діяльністю органів, що забезпечують протидію корупції;
- 6) від реалізації можливостей передбачення кримінального покарання у вигляді позбавлення волі за вчинення злочинних діянь, пов'язаних із зазначенням неправдивих даних у е-деклараціях.

Безумовно, лише комплексне виконання усіх зазначених заходів при умові консолідації зусиль держави і суспільства у здійсненні антикорупційної боротьби дозволять досягнути бажаних результатів.

Таким чином, дослідження корупції як небезпечного та загрозливого соціально-економічного явища дозволяють визначити її сутність, проаналізувати різні наукові підходи до встановлення особливостей і причин виникнення, а також виявити її вплив на національну економіку та оцінити наслідки для держави і суспільства.

1.2. Поняття легалізаційних процесів та їх місце в системі протидії корупції в умовах глобалізації

Посилення фінансово-економічної і суспільно-політичної нестабільності та невизначеності, що доповнюються дестабілізуючим впливом чинників глобалізації, обумовлюють передумови для інтенсифікації корупції як небезпечного феномену, що має значний негативний вплив на державу і суспільство. Очевидно, що корупція розвивається в процесі виникнення інших негативних явищ і процесів та має тісний взаємозв'язок, зокрема, із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. Безумовним фактом виявляється те, що результати діяльності, пов'язані із вчиненням корупційних діянь, потребують залучення в офіційний сектор економіки, тому злочинці прагнуть їх узаконити в найкоротші терміни. Зазначене обумовлює розвиток легалізаційних процесів та активізацію легалізації коштів та майна, які отримані внаслідок вчинення корупційних діянь. Відповідно, актуалізується необхідність формування ефективної системи заходів протидії не лише проявам корупції, а й легалізації (відмиванню) доходів, отриманих від корупції.

Існуючі наукові підходи до вивчення проблематики протидії корупції охоплюють і питання забезпечення боротьби із легалізаційними процесами, що супроводжують узаконення протиправно одержаних корупційних капіталів. Стає очевидним, що боротьба з легалізацією посідає вагоме місце в системі протидії корупції. Зокрема, С. Леонов, А. Бойко, В. Боженко та І. Лучко [17, с. 139] стверджують, що глобальне середовище створило сприятливі умови для інтенсифікації легалізаційних процесів, адже, міжнародна інтеграція об'єднала кордони національних економік та знизила можливості для забезпечення контролю за валютно-фінансовими операціями, а також частково нівелює ефективність механізмів взаємодії між фінансовими і банківськими установами, знижує рівень розвитку механізмів моніторингу та ідентифікації осіб, обмежує повноваження правоохоронних органів щодо

доступу до конфіденційної інформації як на національному, так і на глобальному рівні. Відповідно, виникає необхідність перегляду існуючих механізмів протидії легалізаційним процесам та створення ефективної системи боротьби з відмиванням злочинно одержаних від корупції коштів. Більше того, науковці окреслили основні напрями протидії легалізаційним процесам, серед яких:

- 1) постійне підвищення ефективності діяльності спеціально уповноваженого органу у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та його взаємодії із суб'єктами первинного фінансового моніторингу й правоохоронними органами;
- 2) формування системи показників оцінювання ефективності системи протидії легалізаційним проявам на макрорівні та за окремими сегментами фінансового ринку;
- 3) імплементація світових стандартів у сфері протидії легалізації та їх гармонізація із вітчизняними нормами права.

Н. Москаленко [18, с. 122] вважає, що позитивного ефекту у боротьбі із корупцією неможливо досягнути за умов неефективності функціонування національної системи протидії легалізації доходів, яка охоплює такі елементи як особи та організації, що здійснюють операції з грошовими коштами, правоохоронні та наглядові органи, а також спеціально уповноважений орган фінансового моніторингу – підрозділ фінансової розвідки держави. При цьому, науковиця зазначає, що правильна організація національної системи протидії легалізації коштів, майна та активів спроможна забезпечити отримання достовірних даних щодо стану та ефективності антилегалізаційної боротьби.

Водночас, вагомого значення набуває законодавче забезпечення функціонування системи протидії корупції та антилегалізаційної боротьби із узаконенням результатів корупційних правопорушень. В даному контексті необхідно відзначити ефективність запровадження Антикорупційної стратегії України на 2021–2025 рр. [19], відповідно до якої планується досягнути

істотного прогресу щодо запобігання та протидії корупції шляхом досягнення консенсусу у взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування із спеціально уповноваженими антикорупційними органами. Однак, як засвідчують сучасні реалії, існують вагомні колізії щодо реалізації основних положень Антикорупційної стратегії України, оскільки, значна частка корупційних злочинів вчиняється саме у сфері державного управління, що доводить неефективність антикорупційної боротьби на національному рівні, оскільки найбільша частка корупційних злочинів вчиняється саме в секторі державного управління, що засвідчує участь у корупційних процесах тих органів, які покликані здійснювати боротьбу із даним деструктивним явищем.

Натомість, основні аспекти боротьби із легалізаційним проявом задекларовані в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [20], відповідно до положень якого легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, трактується як вчинення дій, що пов'язані із здійсненням операцій у фінансовій сфері, чи інших правочинів з доходами, спрямованих на приховування злочинно одержаних активів, джерел їх походження, способів володіння ними, їх місця знаходження, а також використання з метою власного збагачення та надання їм вигляду законних активів.

В даному контексті слушним є зауваження, що, фактично, в існуючих законодавчих та нормативно-правових документах не існує чіткого визначення та виокремлення організаційно-правових засад, які регламентують питання відмивання корупційних коштів та майна. Більше того, істотні обмеження в даному керунку фіксуються і на міжнародному рівні, зокрема, законодавством та нормативними актами Європейського Союзу не передбачено жодних конкретних положень щодо нерозривного зв'язку з легалізацією доходів у межах договорів, які регулюють проблеми протидії корупції [21, с. 97].

Грунтовні дослідження проблем протидії легалізаційним процесам належать Ю. Чабаненку [22, с. 249], який встановив, що легалізація грошових коштів, майна та інших активів є процесом, за допомогою якого отримані та акумульовані тіньові капітали переміщуються та приховуються з метою переривання злочинного ланцюжка. При цьому, науковець сформував перелік схем, за допомогою яких відбувається легалізація коштів, майна та активів, які варто узагальнити та відобразити на рис. 1.4.

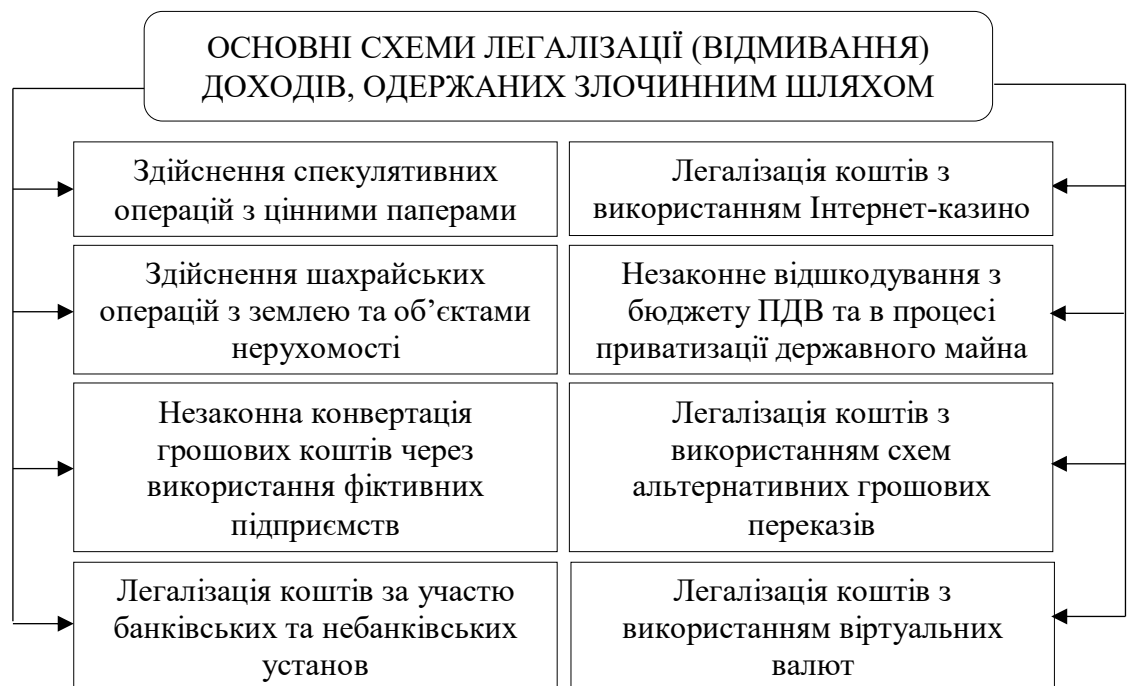

Рис. 1.4. Схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом

Джерело: сформовано автором за даними: [22, с. 249–251]

Серед легалізаційних схем, які найчастіше використовуються злочинцями при відмиванні тіньових капіталів, науковець виокремлює здійснення спекулятивних операцій з цінними паперами та шахрайські операції, а також протиправні діяння, пов'язані із неправомірними діями у сфері земельних відносин та з об'єктами нерухомості; незаконну конвертацію грошових коштів через використання фіктивних підприємств; незаконне відшкодування з бюджету ПДВ та в процесі приватизації державного майна;

легалізацію коштів з використанням схем альтернативних грошових переказів, з використанням Інтернет-казино, за участю банківських та небанківських установ та з використанням віртуальних валют.

Очевидно, що зазначений перелік легалізаційних схем не є вичерпним, а поява нових обумовлюється викликами сучасності та розвитком інноваційних інструментів здійснення протиправних діянь у сфері легалізації тіньових капіталів та незаконно одержаних коштів.

Д. Чебукіна [23, с. 187] зазначає, що легалізаційні процеси в міру свого розвитку обумовлюють і виникнення нових схем вчинення злочинних діянь, пов'язаних із відмиванням грошових коштів, майна та активів, що здобуті у протиправний спосіб, та істотно залежать від того, якими діями характеризуються такі процеси. В даному контексті вагомого значення набуває те, які дії вчиняються і на що вони спрямовуються. Зокрема, якщо вчиняються предикатні легалізації злочини, то вони супроводжуються здійсненням фінансових операцій та правочинів з коштами через вчинення суспільно небезпечних протиправних діянь. З іншої сторони, такі дії можуть бути спрямовані на приховування джерел походження злочинно одержаних капіталів, їх дійсного місця знаходження та приналежності конкретній особі, або ж на зміну форми таких коштів чи майна. Однак, виокремлюється спільна ознака зазначених протиправних діянь, яка полягає в злому умислі щодо вчинення протиправних діянь та їх корисливому мотиві.

Більше того, проведені дослідження звітних матеріалів Державної служби фінансового моніторингу України [24, с. 19–40] дозволяють виокремити нові схеми відмивання корупційних доходів, класифікація яких проводиться в розрізі видів діяльності, що здійснюється, а саме:

- 1) легалізація доходів від корупційних діянь в оборонно-промисловому комплексі:
 - розкрадання бюджетних коштів за надання фіктивних послуг з реабілітації військовослужбовців та учасників АТО;

- відмивання коштів посадовими особами через укладання контрактів державного підприємства із Міністерством оборони іноземної країни на ремонт та постачання військової техніки;
 - розкрадання коштів державного підприємства шляхом привласнення майна або заволодіння ним у злочинний спосіб;
 - відмивання протиправних доходів через використання компаній, що перебувають під контролем посадової особи державного підприємства;
- 2) легалізація доходів від корупційних діянь в енергетичній сфері:
- відмивання коштів державного підприємства, що привласнені за участі компанії, яка підконтрольна народному депутату України;
 - відмивання коштів публічним діячем, що отримані у вигляді хабара;
- 3) легалізація доходів від корупційних діянь у сфері видобутку корисних копалин:
- відмивання доходів особами, що посідають високі державні посади у вигляді отримання неправомірної вигоди;
 - отримання надприбутків підприємством, що перебуває у власності публічного діяча;
 - відмивання коштів, що одержані внаслідок отримання хабара, за оформлення необхідних дозвільних документів;
- 4) легалізація доходів від корупційних діянь у сфері охорони здоров'я:
- відмивання коштів, які отримані як неправомірна вигода посадових осіб;
- 5) легалізація доходів від корупційних діянь у сфері державного управління:
- відмивання коштів працівниками правоохоронних органів через близьких родичів;

- відмивання коштів публічними діячами через купівлю нерухомості за межами країни.

Л. Грабовський [25, с. 202] легалізацію грошей, майна та інших активів розглядає крізь призму накопичення первинного капіталу та його виведення із тіньової сфери у сферу законного обігу. Фактично, як стверджує науковець, легалізаційні процеси передбачають надання грошовим коштам і майну вигляду законної власності певної особи шляхом здійснення незаконних фінансових операцій, що супроводжуються приховуванням джерел походження таких капіталів та реальних їх власників.

Водночас, Л. Грабовський систематизував основні наслідки легалізації злочинних доходів, які відобразимо на рис. 1.5.

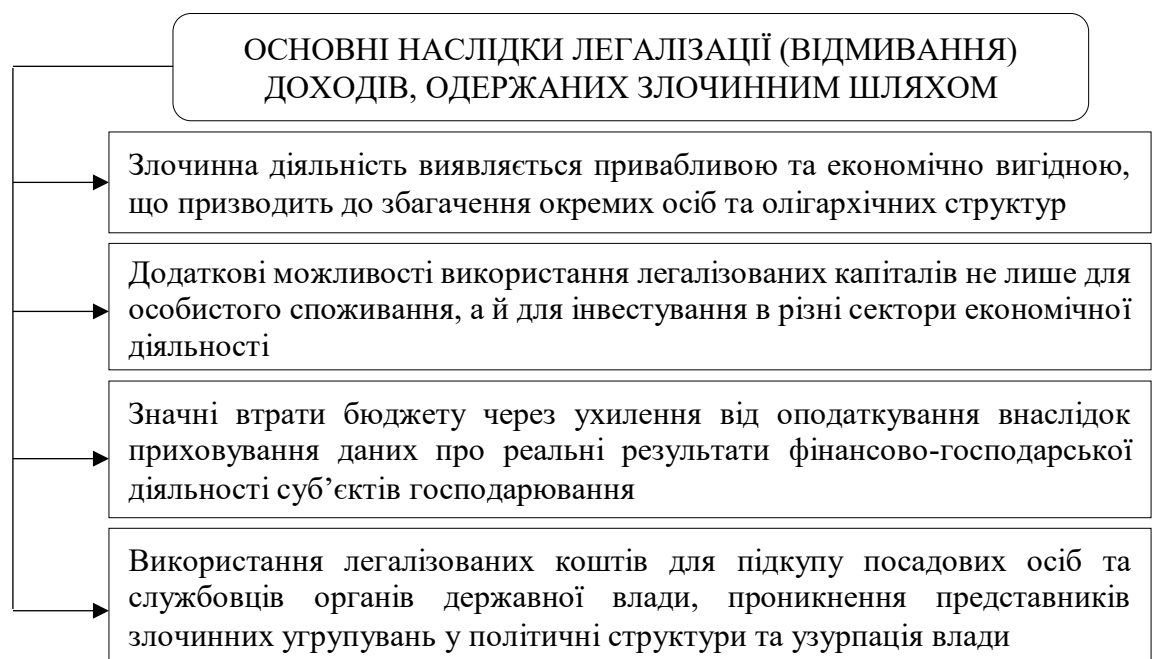

Рис. 1.5. Наслідки легалізації злочинно одержаних корупційних доходів

Джерело: сформовано автором за даними: [25, с. 202]

Варто зазначити, що легалізаційні процеси становлять значну загрозу інтересам держави і суспільства та спричиняють вагомі втрати. При цьому, легалізація грошових коштів, майна та інших активів призводить до значного розшарування населення та виокремлення незначної частки особливо багатого

населення на фоні зростання частки населення, яке перебуває за межею бідності. Очевидно, що за таких обставин загострюються проблеми соціального збурення й посилення соціальної нестабільності, що доводить небезпеку як корупції як соціального феномену, так і легалізації доходів, що отримані в результаті здійснення корупційних правопорушень і злочинів.

Отже, проведені дослідження легалізаційних процесів та визначення їх місця в системі протидії корупції в умовах глобалізації дають підстави стверджувати про наявність тісного взаємозв'язку між корупцією та легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також про їх взаємообумовленість та взаємодоповненість. Встановлено, що накопичені внаслідок корупції капітали потребують узаконення та залучення в офіційний обіг, чим обумовлюється інтенсифікація легалізаційних процесів.

Висновки до розділу 1

1. Дослідження основних наукових підходів до визначення корупції як суспільно небезпечного явища дозволяють її трактувати як зумисні діяння, що вчиняються посадовими або службовими особами з метою отримання неправомірної вигоди та власного збагачення шляхом використання наданих їм повноважень. На підставі результатів проведеного теоретичного дослідження феномену корупції виявлено, що вона чинить значний негативний вплив на державу і суспільство. Встановлено, що корупція загрожує соціально-економічному розвитку країни, перешкоджає забезпеченню демократії та реалізації принципу верховенства права, обумовлює виникнення диспропорцій розвитку суспільства, породжує соціальну нерівність та зниження рівня життя населення.

2. Обґрунтовано необхідність формування ефективної системи протидії корупції, в рамках якої доцільним виявляється реалізація комплексу антикорупційних заходів, спрямованих на удосконалення чинного

вітчизняного законодавства у сфері протидії корупції та в частині посилення відповідальності за вчинення корупційних злочинів, а також проведення реформування державної служби із встановленням можливостей запровадження механізмів обов'язкового обґрунтування джерел походження грошових коштів при купівлі посадовими особами та держслужбовцями дороговартісних товарів та предметів «розкошу».

3. Доведено тісний взаємозв'язок корупції із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, який проявляється в тому, що легалізаційні процеси беруть участь в узаконенні коштів, майна та інших активів, що отримуються в результаті вчинення корупційних злочинів та правопорушень. Встановлено, що легалізація доходів від корупційних діянь посідає вагомe місце в системі протидії корупції та становить значну загрозу інтересам держави і суспільства.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ВЗАЄМОБУМОВЛЕНOSTІ КОРУПЦІЇ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

2.1. Оцінка сучасного стану та динаміки зміни показників корупції в Україні

Глобалізаційні зміни та геополітичні трансформації обумовлюють виникнення значних диспропорцій соціально-економічного розвитку України та спричиняють інтенсифікацію процесів посилення корупції та її поширення на різні сектори економіки і сфери життя суспільства. Очевидно, що корупція перетворилася у небезпечне соціально-економічне явище та загрожує істотними деформаціями існуючих механізмів забезпечення соціально-політичної та фінансово-економічної стабільності.

Теоретичні дослідження проблем визначення сутності та наслідків корупції для економіки і суспільства, які проведені у попередньому розділі, доводять вагомість окресленої проблеми та обумовлюють необхідність пошуку ефективних методів протидії її дестабілізуючому впливу. Однак, здійснити формування необхідних заходів антикорупційної боротьби неможливо без проведення чітких і достовірних оцінювань стану, масштабів та динаміки зміни показників, які різносторонньо характеризують корупцію.

Очевидно, що на сучасному етапі сформований певний інструментарій аналізу корупції, який застосовується як на глобальному рівні, так і на національному. Зокрема, варто відмітити позитивний ефект від дослідження такого показника як індекс сприйняття корупції, розрахунок якого проводиться міжнародною неурядовою організацією з питань протидії корупції Transparency International, що визначає рівень сприйняття населенням корупції. Однак, варто відзначити, що міжнародна методика оцінювання рівня корупції є достатньо специфічною та опирається на результати соціологічних

досліджень, відповідно до яких корупція оцінюється шляхом визначення основних аспектів її сприйняття. Очевидно, що й на рівні України такі розрахунки є аналогічними та містять високий рівень суб'єктивізму із значним ступенем похибки.

В даному контексті також варто відмітити те, що офіційною статистикою не передбачено інструментарію вимірювання її вартісних і кількісних показників. Натомість, за основу беруться лише виявлені факти вчинення корупційних діянь та правопорушень.

Відповідно до міжнародних розрахунків рівень корупції в Україні можна проаналізувати на основі дослідження її стану та тенденцій зміни параметрів індексу сприйняття корупції. На рис. 2.1 систематизуємо результати оцінювання індексу сприйняття корупції в Україні за період з 2017 р. по 2023 р.

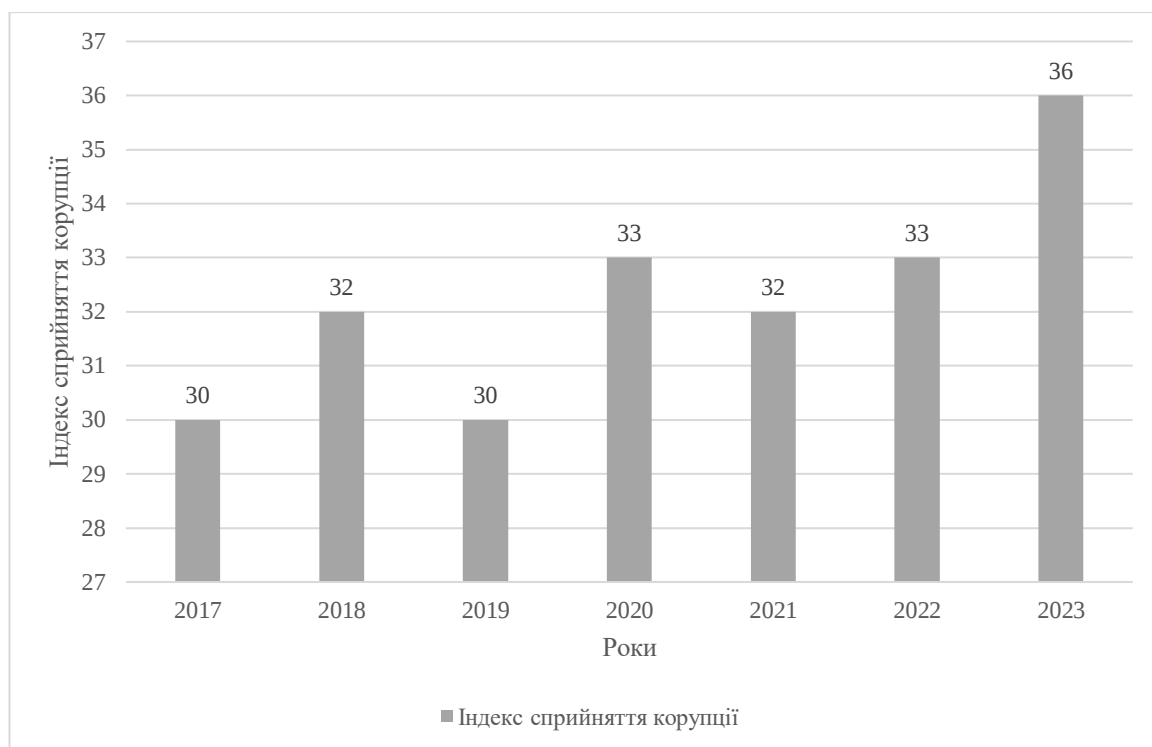

Рис. 2.1. Стан та тенденції зміни індексу сприйняття корупції в Україні у 2017–2023 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [26–32]

Як засвідчують результати проведених досліджень, в аналізованому періоді відсутній стійкий тренд щодо зростання, або зниження параметрів корупції. Більше того, прослідковується ситуація, за якої індекс сприйняття корупції знижується в періоди посилення суспільно-політичних та фінансово-економічних криз в державі, а в період відносної стабільності даний показник починає зростати. Зауважимо, що оптимальне значення індексу сприйняття корупції, відповідно до міжнародної методики, повинне максимально наближатися до 100. Як бачимо, в Україні значення даного показника перебуває у межах від 30 до 36, а саме 30 у 2017 р. та в 2019 р., 32 у 2018 р. та у 2021 р., 33 в 2020 р. та в 2022 р., а також незначне підняття у 2023 р. до 36, що не можна вважати задовільним та прийнятним. Швидше, констатується критичне значення параметрів рівня корупції та обумовлюється необхідність посилення боротьби з нею.

Поряд із негативними тенденціями щодо стану корупції в Україні, необхідно відмітити хоч і не значне, проте позитивне зростання значення індексу сприйняття корупції у 2023 р. до 36. Очевидно, що така ситуація засвідчує посилення ефективності боротьби з корупцією та говорить про те, що в умовах війни реалізація положень Антикорупційної стратегії є можливою та приносить позитивний ефект.

Певні покращення у сфері протидії корупції також доводяться результатами проведення досліджень стану та тенденції зміни кількості злочинів, пов'язаних з корупцією в Україні у 2017–2023 рр. (рис. 2.2), на підставі яких можна стверджувати про зниження рівня прояву корупційних злочинів, а, відповідно, і рівня корупції в країні спостерігається. Зокрема, у 2017 р. зафіксована найменша кількість злочинів, пов'язаних із корупцією, а саме: 2286 злочинів, пов'язаних із зловживанням владою або службовим становищем; 152 злочини, що пов'язані із перевищенням влади або службових повноважень; 5597 випадків службових підроблень; 526 злочинів із ознаками прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, 18 злочинів із незаконного збагачення та 106 злочинів,

пов'язаних із зловживанням впливом. Такі тенденції до зростання зберігалися до 2020 р., про що свідчить кількість злочинів за кожним корупційним правопорушенням, яка поступово зростала. Проте, у 2021 р. та в 2022 р. зафіксована незначна, але позитивна тенденція до зменшення усіх видів корупційних злочинів, що припадає на період прийняття та реалізації Антикорупційної стратегії України, що доводить ефективність заходів антикорупційної боротьби, що нею передбачені.

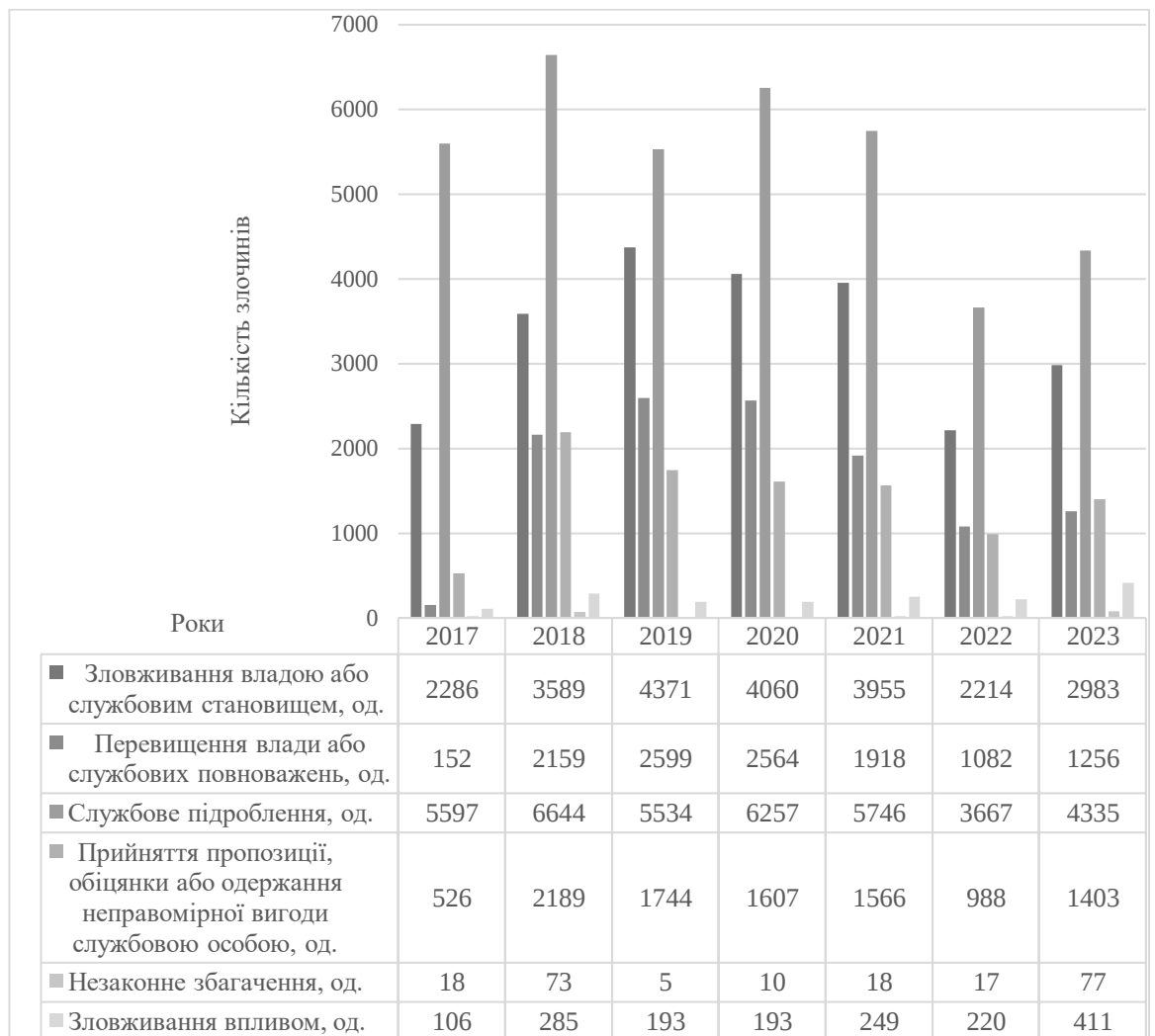

Рис. 2.2. Стан та тенденції зміни кількості злочинів, пов'язаних з корупцією в Україні у 2017–2023 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [33–39]

У 2023 р. на фоні загострення впливу військово-політичних чинників та викриття гучних корупційних злочинів в державному секторі, кількість

корупційних злочинів знову збільшилася за усіма видами та становила: 2983 злочини, що пов'язані із зловживанням владою або службовим становищем; 1256 злочинів, що пов'язані із перевищенням влади або службових повноважень; 4335 випадків службових підроблень; 1403 злочини із ознаками прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, 77 злочинів із незаконного збагачення та 411 злочинів, пов'язаних із зловживанням впливом.

Стає очевидним, що проблема корупції в Україні залишає свою актуальність та потребує комплексного підходу для вирішення та зниження негативного впливу на державу і суспільство, які зазнають вагомих втрат від посилення корупційних ризиків та вчинення корупційних діянь. Якщо проаналізувати стан та динаміку зміни обсягів виявлених коштів, одержаних від корупційних діянь, що легалізовані в Україні у 2017–2023 рр. (рис. 2.3), то можна встановити, що такі втрати є колосальними.

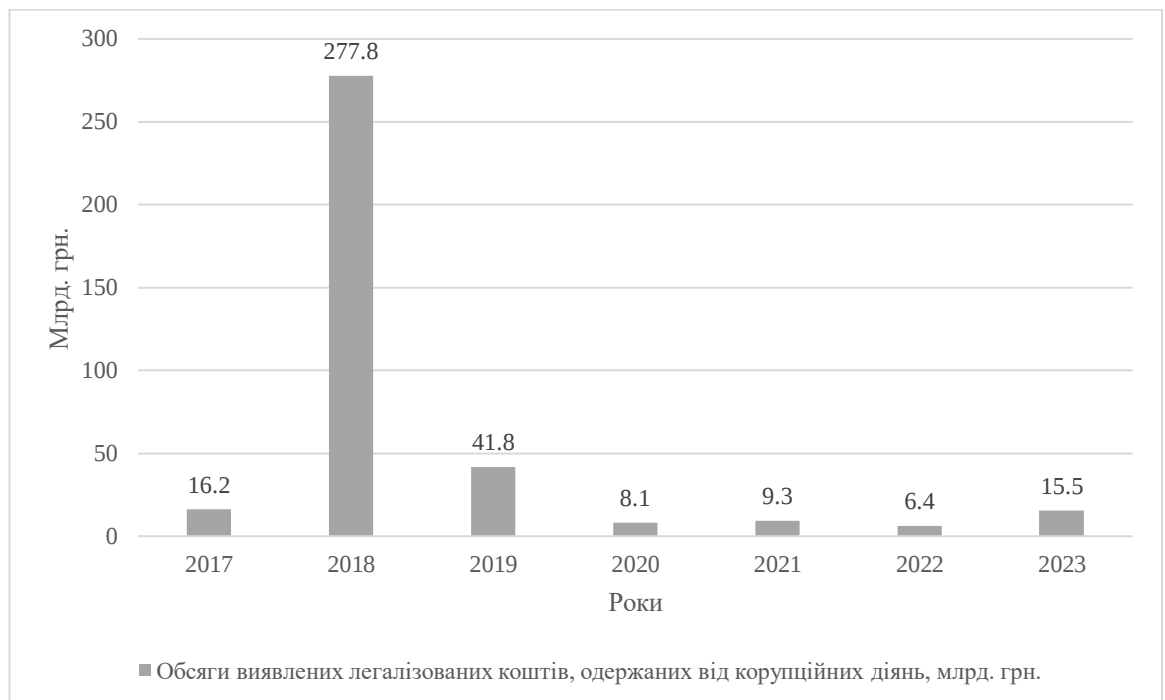

Рис. 2.3. Стан та динаміка зміни обсягів виявлених коштів, одержаних від корупційних діянь, що легалізовані в Україні у 2017–2023 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [40, с. 38; 41, с. 27; 42, с. 28; 43, с. 27; 44, с. 25; 45, с. 27; 46, с. 31]

Зокрема, у 2017 р. сума легалізованих коштів, що одержані від корупційних діянь, становила 16,2 млрд. грн., у 2018 р. досягнула рекордної позначки у 277,8 млрд. грн. та знизилася до 41,8 млрд. грн. у 2019 р. подальші періоди позиціонують незначний низхідний тренд у межах 8,1 млрд. грн. у 2020 р., 9,2 млрд. грн. у 2021 р. та 6,4 млрд. грн. у 2022 р. Однак, у 2023 р. зафіксовано значне зростання обсягів легалізованих коштів, що одержані від корупційних діянь, до 15,5 млрд. грн.

Аналізуючи зазначені дані, можна зробити висновок, що обсяги легалізованих коштів, що одержані від корупційних діянь, корелюють із кількістю корупційних злочинів в країні, що доводить гіпотезу, відповідно до якої зростання кількості злочинів, пов'язаних із корупцією, спричинює зростання обсягів легалізованих корупційних капіталів.

В даному контексті, необхідно відмітити необхідність ведення ефективної протидії корупції та легалізації доходів, отриманих від корупційних діянь. Зазначимо, що в даному керунку достатньо вагомі напрацювання існують зі сторони Державної служби фінансового моніторингу України та її взаємодії із правоохоронними органами, що засвідчує достатньо вагома кількість матеріалів, що сформовані Держфінмоніторингом та направлені до правоохоронних органів із підозрою про корупційні діяння, узагальнену систематизацію яких здійснимо на рис. 2.4.

Варто відмітити найбільш тісну взаємодію Державної служби фінансового моніторингу України із Національним агенством з питань запобігання корупції, до якого спеціально уповноваженим органом передано найбільшу кількість матеріалів, що пов'язані із підозрами у корупційних діяннях, а саме: 211 матеріалів у 2017 р., 300 матеріалів у 2018 р., 155 матеріалів у 2019 р., 168 матеріалів у 2020 р., 110 матеріалів у 2021 р., 96 матеріалів у 2022 р. та 167 матеріалів у 2023 р. Також, стабільно матеріали подавалися до Офісу Генерального Прокурора України, проте, у меншій кількості, зокрема: 98 матеріалів у 2017 р., 110 матеріалів у 2018 р., 38

матеріалів у 2019 р., 11 матеріалів у 2020 р., 5 матеріалів у 2021 р., 0 матеріалів у 2022 р. та 8 матеріалів у 2023 р.

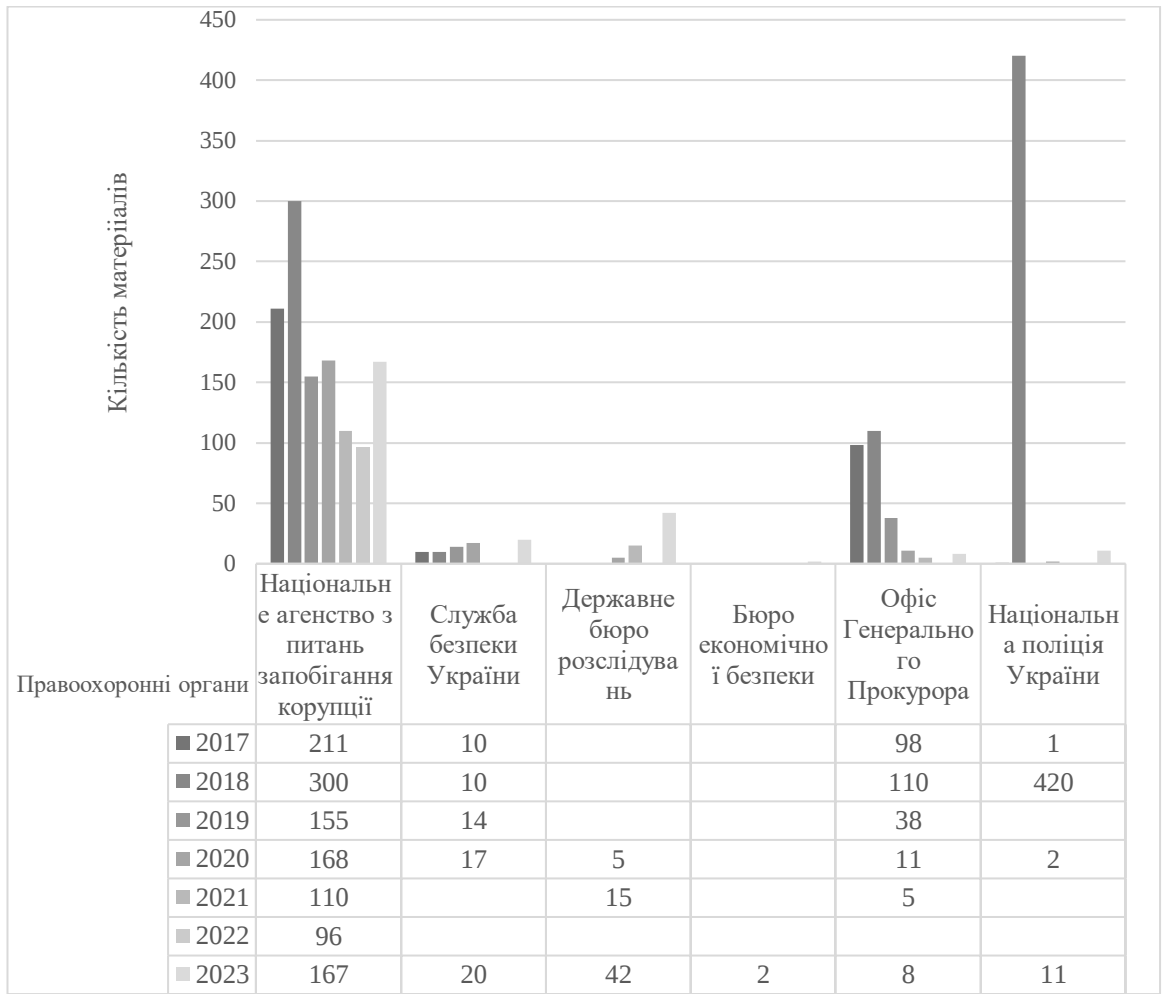

Рис. 2.4. Стан та динаміка зміни кількості матеріалів, що сформовані Державною службою фінансового моніторингу України та направлені до правоохоронних органів із підозрою про корупційні діяння у 2017–2023 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [40, с. 38; 41, с. 27; 42, с. 28; 43, с. 27; 44, с. 25; 45, с. 27; 46, с. 31]

Щодо інших правоохоронних органів спостерігається менша активність щодо передачі матеріалів справ, однак, варто відмітити ефективність взаємодії Держфінмоніторингу із Національною поліцією України у 2018 р., коли до даного правоохоронного органу було направлено 420 матеріалів корупційних справ для розслідування.

Таким чином, проведені дослідження щодо оцінювання сучасного стану та динаміки зміни показників корупції в Україні дають підстави стверджувати, що в Україні немає стійкої тенденції до зростання або зниження рівня корупції. Встановлено зростання корупційних злочинів в період суспільно-політичної та соціально-економічної нестабільності. Доведено неефективність оцінювання рівня корупції в Україні, що обумовлено відсутністю механізмів розрахунку показників корупції, що охоплюють її вартісні та кількісні виміри. Натомість, виявлено, що оцінювання рівня корупції відбувається на підставі дослідження параметрів сприйняття даного деструктивного явища населенням, що доводить високий рівень суб'єктивізму таких розрахунків та значний ступінь похибки. Обґрунтовано необхідність формування нового методичного інструментарію оцінювання корупції в Україні.

2.2. Аналіз впливу чинників глобалізації на протидію корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом

Сучасний стан розвитку системи протидії корупції та легалізації (відмиванню) доходів, одержаних від корупції, характеризується наявністю вагомих проблем щодо оцінювання параметрів корупції та обсягів легалізованих коштів, що отримані внаслідок вчинення корупційних злочинів та правопорушень, пов'язаних із корупцією. Очевидно, що виникнення таких проблем обумовлено негативним впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Поряд із наявністю значних дестабілізуючих чинників, що інтенсифікуються на національному рівні, на сучасному етапі посилюється негативний вплив чинників глобалізації, євроінтеграції та геополітизації. При цьому, вплив глобалізації є домінуючим та незворотним.

Якщо проаналізувати основні тенденції щодо місця України у системі глобальних відносин, то можна відзначити, що серед країн світу за рівнем глобалізації економічних, соціальних та політичних процесів Україна посідає

достатньо високі позиції. Зокрема, індекс глобалізації, що показує стан поглинання країни глобальними процесами, засвідчує, що Україна поступово трансформувалася у глобальні світогосподарські відносини, тому чинники глобалізації мають значний вплив на процеси і явища, що відбуваються на національному рівні. На рис. 2.5 узагальнено значення індексу глобалізації для України в період 2017–2023 рр.

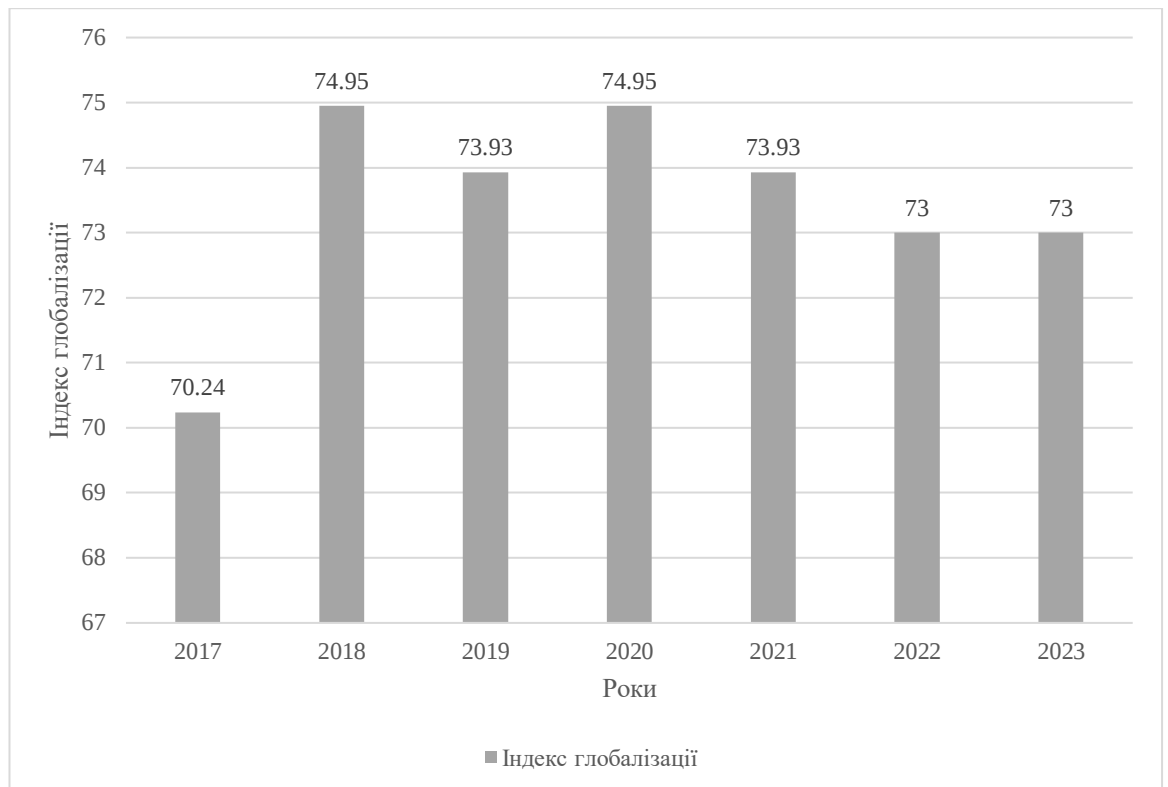

Рис. 2.5. Стан та тенденції зміни індексу глобалізації в Україні у 2017–2023 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [47–53]

Водночас, зазначимо, що за аналізованим показником прослідкувати стабільну тенденцію не вдається, адже у період із 2017 р. до 2020 р. фіксувалося поступове зростання індексу глобалізації, що засвідчує стабільну інтеграцію України у глобальний простір. Проте, починаючи із 2021 р. (період поширення пандемії COVID-19) та у 2022–2023 рр. (повномасштабна війна росії проти України) параметри зазначеного показника істотно знизилися до 73,93 у 2021 р. та до 73,00 у 2022 р. і 2023 р. Очевидно, що така ситуація є

свідченням зниження темпів інтеграції України у світові процеси. Як наслідок, негативні чинники зовнішнього середовища починають проявляти свою дестабілізуючу дію, що призводить до виникнення значних диспропорцій соціально-економічного розвитку на національному рівні.

Більше того, зважаючи на те, що протидія корупції та легалізації доходів, одержаних від корупційних діянь, тісно корелюють із участю у міжнародних процесах, виникає проблема забезпечення ефективності антикорупційної та антилегалізаційної боротьби на національному рівні. Доведенням зазначеної гіпотези є дослідження стану та тенденцій зміни показників оцінювання ефективності протидії корупції в Україні у 2020–2023 рр. (рис. 2.6).

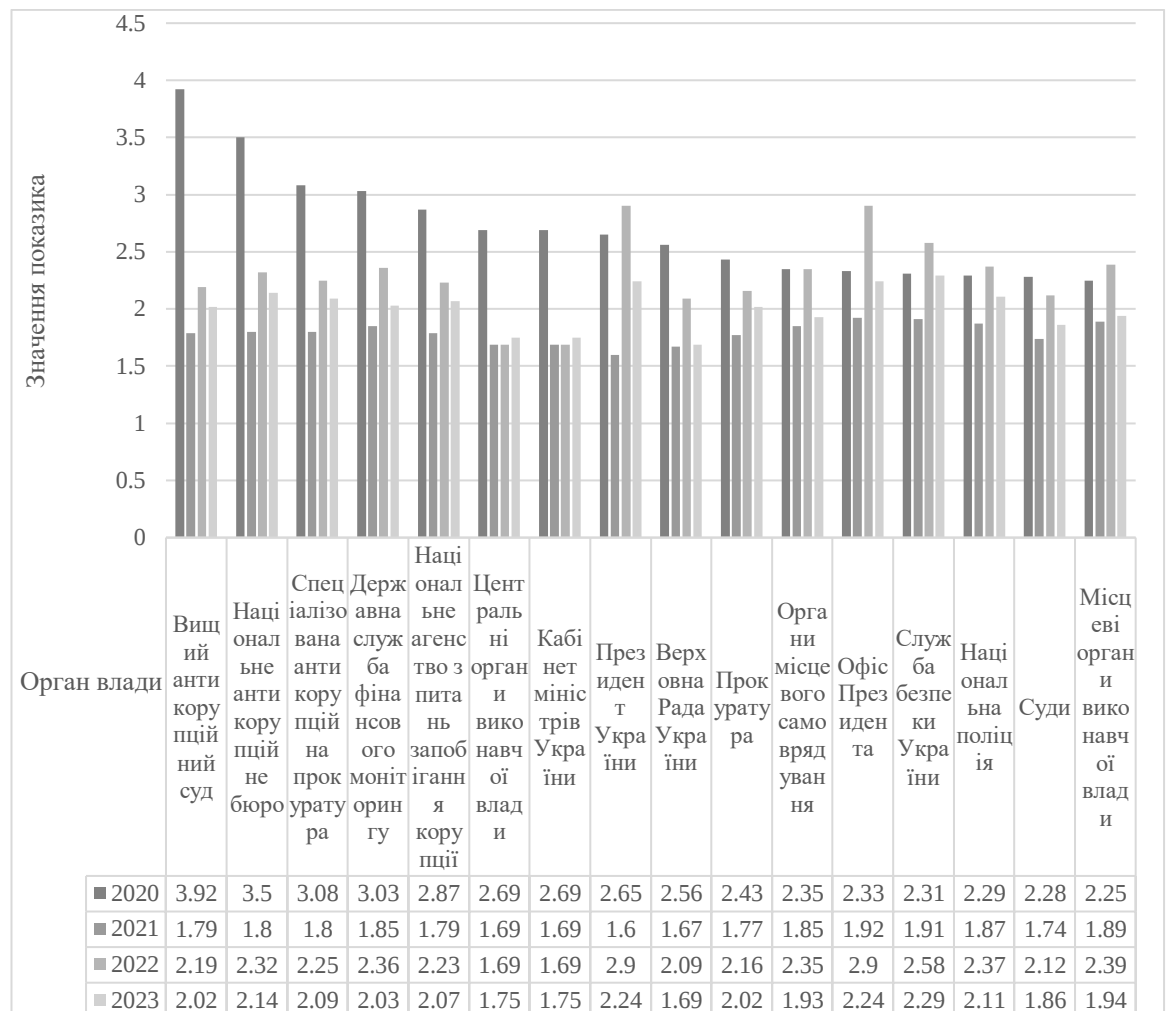

Рис. 2.6. Стан та тенденції зміни показників оцінювання ефективності протидії корупції в Україні у 2020–2023 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [54, с. 28; 55, с. 14; 56, с. 15; 57, с. 15]

У попередніх дослідженнях доведено вагомість проблеми корумпованості українського суспільства та держави, а також встановлено, що корупція, як і легалізація злочинно одержаних коштів, являються транснаціональними явищами, тому, проводити боротьбу із ними необхідно із урахуванням міжнародних тенденцій протидії корупції та легалізаційним процесам.

Таким чином, як засвідчують результати емпіричного дослідження стану та тенденцій зміни показників оцінювання ефективності протидії корупції в Україні у 2020–2023 рр., до системи боротьби із корупцією залучаються різні правоохоронні органи та інші органи державної влади різних рівнів. У 2020 р. вперше здійснено комплексне дослідження параметрів ефективності протидії корупції в розрізі органів державної влади, що залучені до даного процесу. На підставі одержаних даних можна стверджувати, що за аналізований період 2020–2023 рр. в Україні констатується зниження ефективності антикорупційної боротьби, адже відмічається зниження значень за усіма параметрами.

Зазначимо, що ефективність протидії корупції оцінюється за п'ятибальною шкалою, де 5 балів – це абсолютна ефективність антикорупційної боротьби, а 1 бал – абсолютна неефективність. При цьому, критерії оцінювання ефективності протидії корупції охоплюють оцінки заходів антикорупційної боротьби з точки зору визначення економічних втрат від корупції, показників діяльності правоохоронних органів у сфері протидії корупції та притягнення до відповідальності корупціонерів, а також показники сприйняття суспільством результатів антикорупційної боротьби.

Аналіз результатів дослідження показує, що жоден із органів державної влади не засвідчує абсолютної ефективності у боротьбі із корупцією. Більше того, в окремих періодах, фактично, констатується повна неефективність боротьби із корупцією. Зокрема, така ситуація зафіксована по відношенню до Центральних органів виконавчої влади, Кабінету міністрів України, Верховної

Ради України, органів місцевого самоврядування, суддів та місцевих органів виконавчої влади. Водночас, найвищі позиції у боротьбі із корупцією займає Президент України та Офіс Президента України, Служба безпеки України та Національне антикорупційне бюро, однак, їх ефективність боротьби з корупцією оцінюється на рівні 2,24 бала, 2,29 бала та 2,14 бала відповідно у 2023 р. При цьому, особливо критичні значення аналізованого показника встановлені саме у 2023 р., що засвідчує та підтверджує наявність вагомих проблем у боротьбі із корупцією.

Іншим, не менш важливим показником оцінювання стану протидії корупції в країні є індекс рівня контролю корупції, який розраховується на міжнародному рівні для кожної із країн світу. При цьому, даний показник виявляється одним із складових визначення індексу сприйняття корупції та, фактично, засвідчує рівень ефективності реалізації державної антикорупційної політики. Індекс рівня контролю корупції запропонований Світовим Банком та оцінюється у межах $-2,5$ – $2,5$, де $-2,5$ – це абсолютна відсутність контролю за корупцією, а $2,5$ – це абсолютний контроль за корупцією. Результати емпіричних оцінювань України за індексом рівня контролю корупції в період з 2017 р. до 2023 р. відобразимо на рис. 2.7.

В результаті проведених досліджень встановлено, що в Україні впродовж аналізованого періоду значення індексу рівня контролю корупції перебуває у межах від -1 до $-0,7$. Такі параметри досліджуваного показника доводять вкрай низький рівень контролю за корупцією в країні та обумовлюють необхідність перегляду державної антикорупційної політики та внесення змін до антикорупційної програми.

Стає очевидним, що досягнення цілей Антикорупційної стратегії України за таких умов є неможливим. Більше того, зазначені тенденції говорять про неефективність вітчизняної системи протидії корупції та наштовхують на думку про доцільність перегляду національного антикорупційного законодавства.

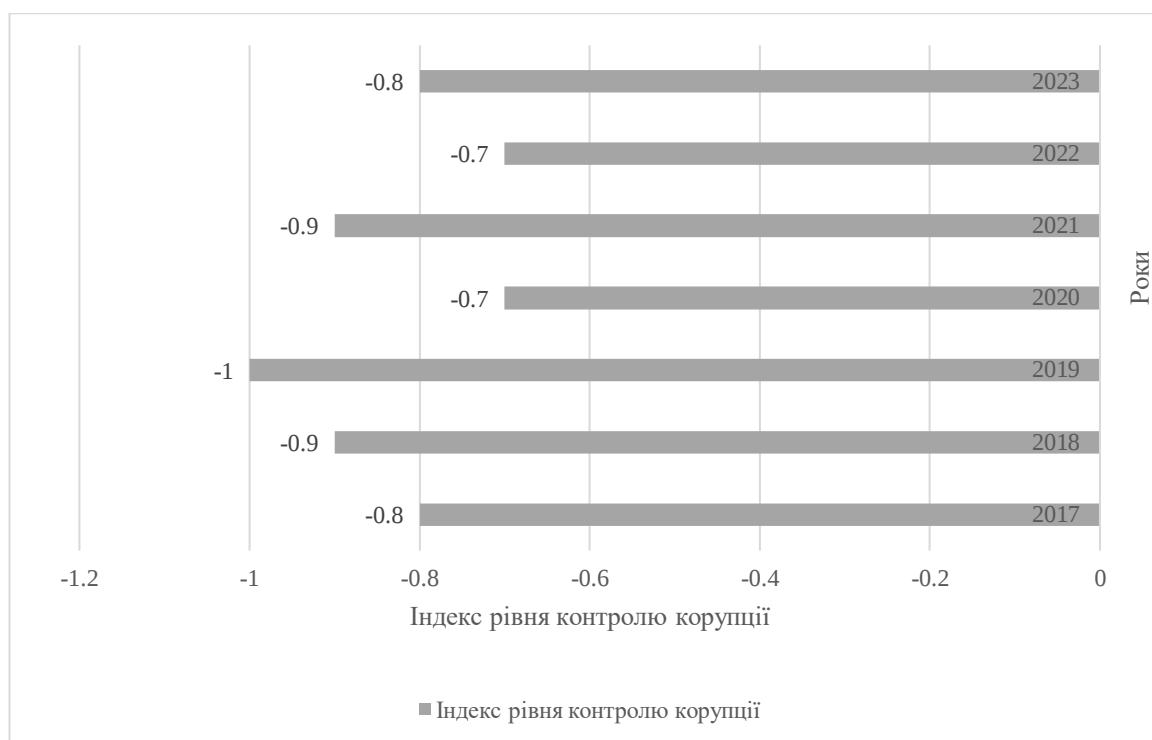

Рис. 2.7. Стан та тенденції зміни індексу рівня контролю корупції в Україні у 2017–2023 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [58–65]

Крім того, ефективним індикатором оцінювання ефективності протидії корупції та легалізації коштів, одержаних від корупційних діянь, є рівень якості життя населення в країні. Якщо провести дослідження взаємозалежності показників рівня якості життя населення та рівня корупції в Україні, то можна визначити, наскільки корупція впливає на життя в суспільстві. На рис. 2.8 відобразимо такі дослідження.

Як засвідчують результати проведених досліджень між індексом якості життя населення та індексом сприйняття корупції існує прямо пропорційна залежність, яка проявляється у тому, що зростання значення індексу сприйняття корупції, яке свідчить про фактичне зниження рівня корупції, обумовлює зростання показників індексу якості життя населення.

Зазначені тези доводять висунуті гіпотези щодо вагомого впливу корупції на суспільство та на забезпечення соціальної стабільності. Як

наслідок, ефективна протидія корупції дозволить знизити соціальну напруженість та забезпечити підвищення рівня якості життя населення.

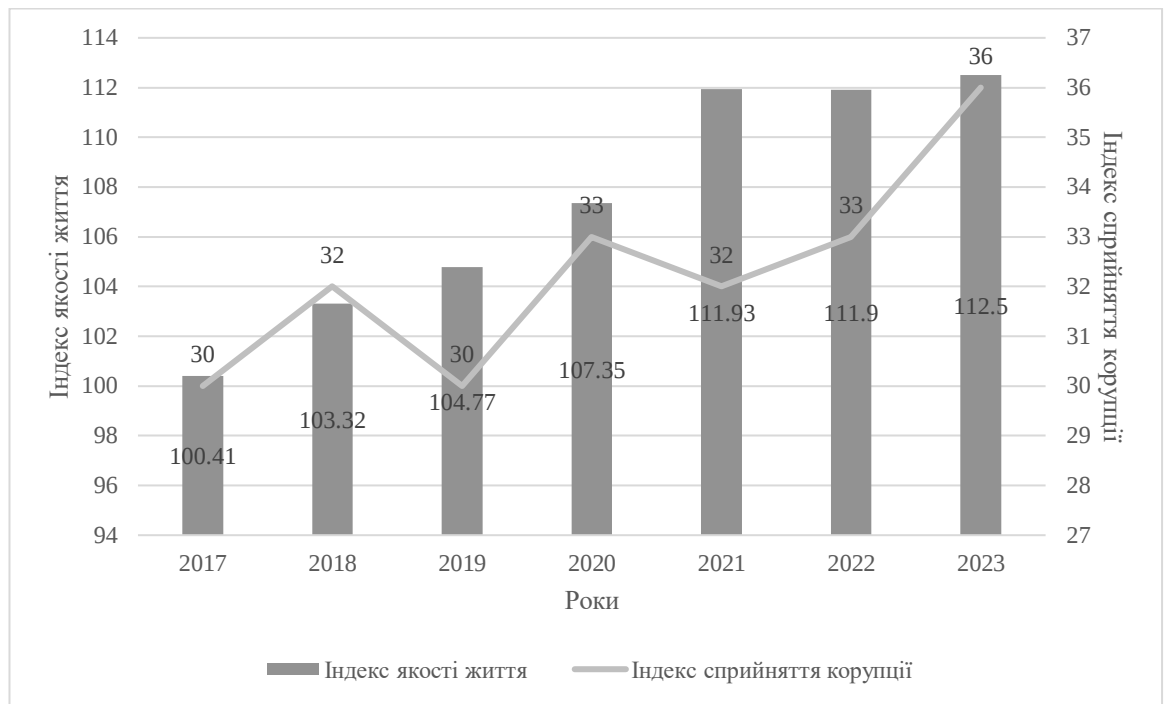

Рис. 2.8. Стан та динаміка зміни індексу якості життя в Україні у 2017–2023 рр.

Джерело: сформовано автором за даними: [66–72]

Отже, підсумовуючи результати дослідження впливу чинників глобалізації на протидію корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, можна стверджувати, що Україна успішно інтегрувалася у глобальну систему світогосподарських зв'язків, а посилення глобалізації обумовлює трансформаційні зміни на рівні держави. Встановлено домінуючий вплив чинників глобалізації на систему протидії корупції та легалізації коштів, одержаних від корупційних діянь, який проявляється в тому, що самотійно Україна не спроможна вести ефективну боротьбу із даними деструктивними явищами, оскільки існуючі механізми антикорупційної та антилегалізаційної боротьби не дозволяють забезпечити високий рівень ефективності протидії корупції. На підставі емпіричних досліджень доведено тісний взаємозв'язок корупції із рівнем якості життя населення.

Висновки до розділу 2

1. Проведені оцінювання сучасного стану та динаміки зміни показників корупції в Україні дозволяють констатувати вагомість та небезпеку даного суспільно небезпечного явища та виявити істотний вплив корупції на забезпечення соціальної стабільності. Встановлено, що показники корупції зростають в періоди посилення суспільно-політичної та соціально-економічної криз, а також істотно залежать від реалізації комплексу заходів антикорупційної боротьби. Доведено зростання обсягів легалізованих коштів, що одержані від корупційних діянь, на фоні зростання загальної кількості корупційних злочинів.

2. З'ясовано, що активну позицію у боротьбі із корупцією займає Державна служба фінансового моніторингу України, яка щороку передає значну кількість матеріалів, що містять підозри у корупційних діяннях, до Національного агентства з питань запобігання корупції.

3. Доведено необхідність удосконалення методичного інструментарію оцінювання рівня корупції в Україні, адже існуючі методики не охоплюють її вартісних та кількісних вимірів, а опираються на дослідження параметрів сприйняття даного деструктивного явища населенням.

4. Аналіз впливу чинників глобалізації на протидію корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, дає підстави стверджувати, що система антикорупційної боротьби в Україні істотно залежить від міжнародної системи протидії корупції, оскільки корупція та легалізація доходів, одержаних від корупційних діянь, є транснаціональними злочинами, то їх протидія неможлива на рівні однієї країни без урахування світових тенденцій.

5. Встановлено значну залежність розвитку держави і суспільства від ефективності протидії корупції в країні. Виявлено, що в періоди зниження рівня корупції в Україні фіксується зростання показників рівня якості життя населення.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1. Напрями удосконалення національної системи протидії корупції

Обґрунтованість наявності проблем поширення корупції в Україні та доведеність неефективності ведення боротьби із даним деструктивним явищем обумовлюють необхідність формування ефективних механізмів протидії корупції на національному рівні із урахуванням передових міжнародних практик та тенденцій антикорупційної боротьби. В результаті попередніх досліджень встановлено, що в Україні система протидії корупції сформована на задовільному рівні та розроблено комплекс заходів антикорупційної боротьби. Зокрема, певні позитивні аспекти досягнуто в результаті реалізації Антикорупційної стратегії України та державної антикорупційної політики на 2021–2025 рр., чим вдалося дещо знизити темпи поширення корупції та підвищити значення індексу сприйняття корупції до 36 у 2023 р. Проте, окремі корупційні ризики продовжують свій негативний вплив та не дозволяють забезпечити ефективність державного управління у сфері протидії корупції та реалізацію системних заходів протидії корупції через відсутність належних обсягів фінансування антикорупційної боротьби.

Очевидно, як підтверджують результати емпіричних досліджень, досягнути бажаних результатів досі не вдалося. Існуючий стан корумпованості економіки, політики і суспільства в Україні свідчить про зниження темпів її поширення, проте, не може констатувати істотного зниження рівня корупції попри посилення антикорупційного законодавства, створення нових антикорупційних органів та посилення взаємодії із міжнародними організаціями. Основні заходи протидії корупції, що застосовуються на сучасному етапі в Україні вважаємо за доцільне систематизувати на рис. 3.1.

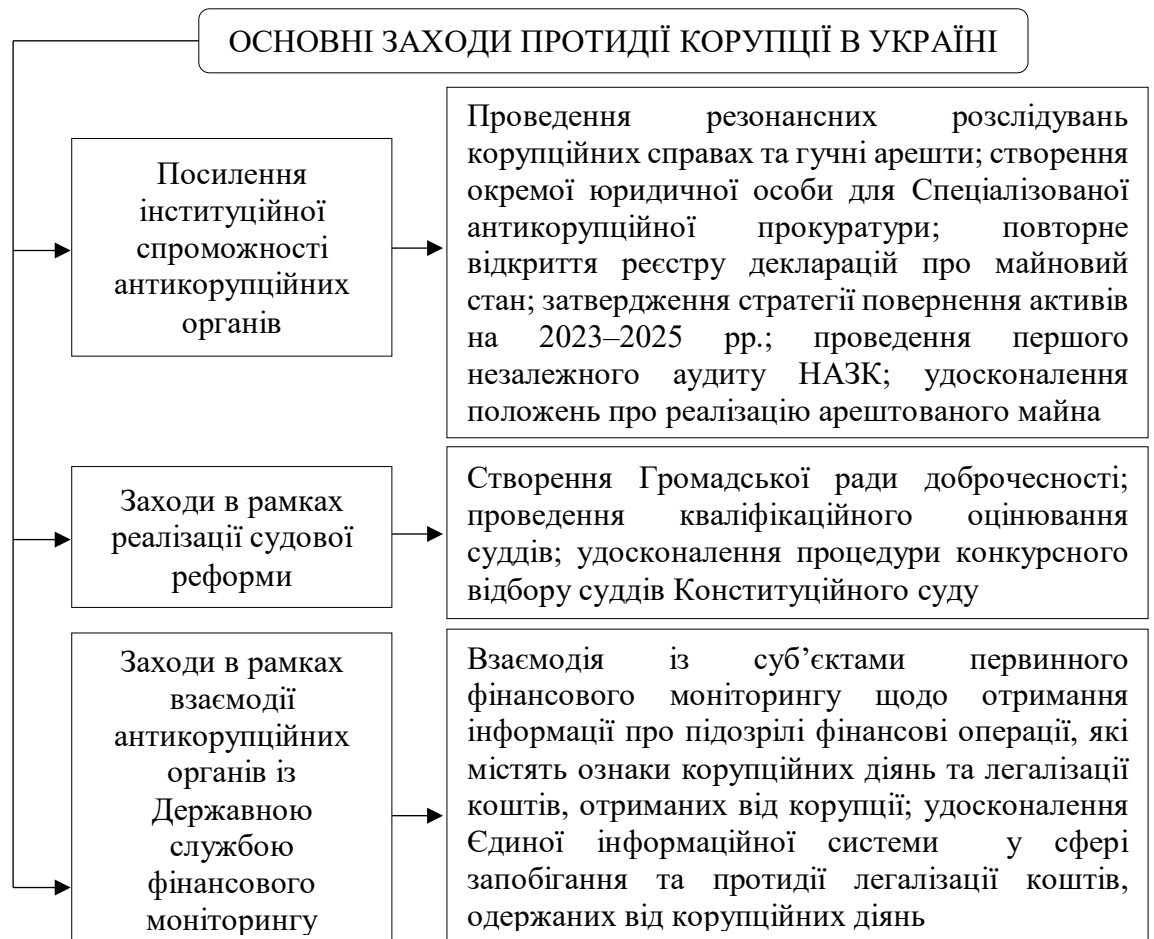

Рис. 3.1. Перелік основних заходів протидії корупції, що використовуються в Україні

Джерело: сформовано автором за даними: [73]

Водночас, зазначимо, що окреслені заходи протидії корупції принесли позитивний ефект, але потребують подальшого перегляду й удосконалення. При цьому, важливим виявляється окреслення конкретних напрямів, відповідно до яких буде відбуватися реалізація антикорупційних заходів в стратегічній перспективі та удосконалюватиметься антикорупційна політика, а саме:

- 1) досягнення цілей Антикорупційної стратегії України та формування ефективної державної антикорупційної політики;
- 2) удосконалення антикорупційного законодавства та забезпечення невідворотності відповідальності;
- 3) удосконалення механізмів оцінювання показників корупції.

Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 рр.» [19] також передбачає основні напрямки удосконалення існуючої системи протидії корупції в Україні. Відповідно до його положень антикорупційна боротьба повинна здійснюватися в наступних напрямках:

- 1) формування ефективних механізмів визначення передумов та причин виникнення корупції;
- 2) удосконалення механізмів вимірювання корупційного досвіду й сприйняття корупції суспільством;
- 3) формування єдиної системи збору статистичної інформації про поширення корупції, її узагальнення та візуалізації;
- 4) інтенсифікація процесів залучення сучасних інноваційних ІТ-технологій в нові практики протидії корупції;
- 5) забезпечення публічності оприлюднення результатів проведення оцінювання антикорупційних заходів, що реалізуються в рамках державної антикорупційної політики;
- 6) посилення фінансових механізмів антикорупційної боротьби та залучення до даного процесу додаткових ресурсів;
- 7) формування сприятливих умов для взаємодії антикорупційних органів із органами державної влади на різних рівнях управління;
- 8) реалізація завдань щодо планування законотворчої діяльності із урахуванням можливостей обов'язкового проведення багаторівневої експертизи НАБУ й інститутів громадянського суспільства;
- 9) дотримання принципу своєчасності при внесенні змін до антикорупційного законодавства;
- 10) формування зрозумілих та чітких стандартів антикорупційної діяльності;
- 11) удосконалення процедури відбору фахівців до антикорупційних органів;
- 12) забезпечення процесів мінімізації корупційних ризиків;

13) формування негативного ставлення суспільства до корупції та антикорупційної моделі поведінки.

Очевидно, що комплексне виконання антикорупційних заходів в рамках зазначених методів протидії корупції дозволить підвищити ефективність вітчизняної системи протидії корупції та забезпечити зниження корупційних ризиків в державі і суспільстві. Проте, досягнути бажаного ефекту не вдасться без перегляду й посилення відповідальності за вчинення корупційних злочинів. В даному керунку існує певна прогалина в Україні, адже норми чинного законодавства попри гармонізацію із нормами міжнародного права залишаються достатньо лояльними. В даному контексті, особливої гостроти та нагальності потребує імплементація рекомендацій GRECO – органу Ради Європи з антикорупційного моніторингу, які допомагають країнам світу сформувати організаційно-правові засади протидії корупції із урахуванням найновіших тенденцій у сфері боротьби із корупцією на міжнародному рівні.

Міжнародна співпраця сформує надійне підґрунтя для переходу на міжнародні стандарти протидії корупції, а також виявлення й розслідування корупційних правопорушень і злочинів. Проте, і на національному рівні удосконалення чинного законодавства у сфері протидії корупції повинно забезпечуватися в чітких рамках із урахуванням тих умов, за яких відбувається державотворення в країні та законотворча діяльність. Зокрема, ми погоджуємося з позицією В. Путова [74, с. 171], який вважає за доцільне законодавство України у сфері протидії корупції поділяти на декілька груп, відповідно до яких й проводити його удосконалення:

- 1) законодавчі та нормативно-правові акти, що спрямовані на загальне та спеціально-кримінологічне запобігання корупції;
- 2) законодавчі та нормативно-правові акти, які визначають корупцію за ознаками та встановлюють різні види відповідальності за вчинення корупційних діянь;

3) законодавчі та нормативно-правові акти, що забезпечують регулювання діяльності органів державної влади та їх структурних підрозділів щодо попередження корупційних ризиків та злочинних діянь.

Не менш важливим є потреба у подальшому посиленні інституційної спроможності Національного агенства з питань запобігання корупції, яке, як встановлено у попередніх дослідженнях, займає активну позицію щодо опрацювання матеріалів корупційних правопорушень і злочинів, які передаються від Державної служби фінансового моніторингу України та, водночас, позиціонує достатньо високі показники ефективності протидії корупції, порівняно з іншими антикорупційними органами. Що стосується Національного агенства з питань запобігання корупції, то його діяльність також потребує удосконалення в напрямку забезпечення розвитку механізмів підвищення ефективності моніторингу декларацій, що подаються посадовими особами органів державної влади й місцевого самоврядування.

Водночас, доцільним виявляється стимулювання розвитку електронних сервісів, які дозволять забезпечити прозорість діяльності органів державної влади та контроль громадськості за ними. В даному контексті, їх своєчасність доводиться й можливістю використання з метою удосконалення державної антикорупційної політики, оскільки їх участь є доречною у зміцненні механізмів перевірки декларацій посадових осіб і держслужбовців. Крім того, електронні сервіси легко можна адаптувати для перевірки фінансових декларацій посадовців органів державної влади та посилення прозорості щодо вчинення ними діянь, які можуть бути спрямовані на незаконне збагачення [75, с. 347].

Очевидно, що існуюча система протидії корупції в Україні є недосконалою та не спроможна забезпечити високі показники антикорупційної боротьби, що доводить потребу у її перегляді та покращенні. На нашу думку, найбільш оптимальними напрямками удосконалення національної системи протидії корупції, реалізація яких є можливою в сучасних умовах воєнного протистояння збройній агресії російської федерації,

можна визначити ті, які різносторонньо охоплюють усі аспекти діяльності антикорупційних органів та органів державної влади різних рівнів. На рис. 3.2 узагальнено запропоновані нами напрями удосконалення національної системи протидії корупції.

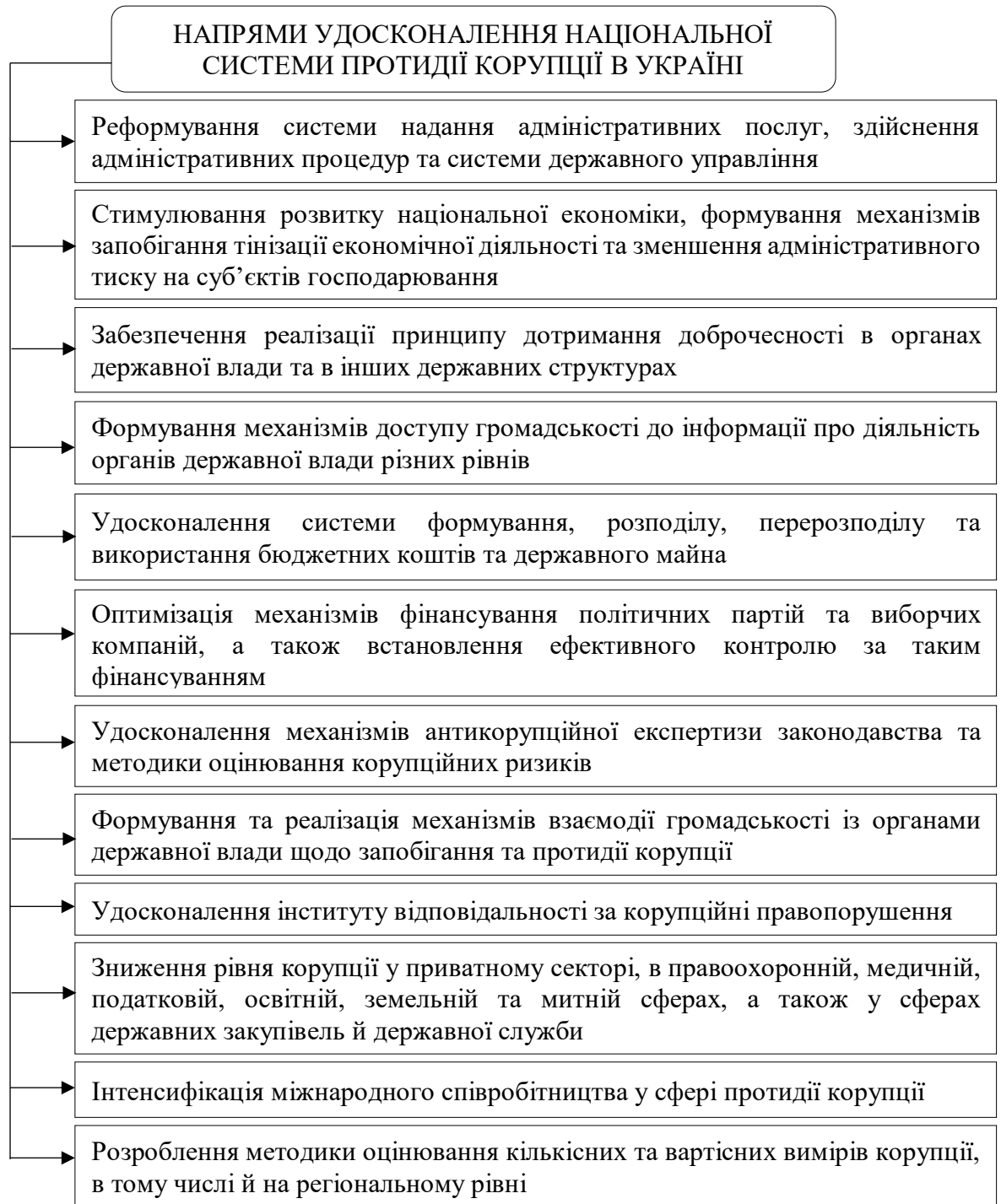

Рис. 3.2. Перелік основних напрямів удосконалення національної системи протидії корупції в Україні

Джерело: власна авторська розробка

Таким чином, результати проведення досліджень щодо окреслення пріоритетних напрямів удосконалення системи протидії корупції в Україні дозволяють визначити найактуальніші напрями удосконалення національної системи протидії корупції, серед яких: (1) реалізація комплексу заходів, спрямованих на досягнення цілей Антикорупційної стратегії України та формування ефективної державної антикорупційної політики; (2) удосконалення антикорупційного законодавства та забезпечення невідворотності відповідальності за злочини й правопорушення, пов'язані із корупцією; (3) удосконалення механізмів оцінювання показників корупції. В результаті проведених досліджень встановлено необхідність посилення міжнародної співпраці України із міжнародними антикорупційним органами, зокрема із такими організаціями як GRECO та Transparency International.

3.2. Концептуальні засади протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації

Посилення проблем поширення корупції та загострення її негативного впливу на державу і суспільство через накопичення значної кількості нелегальних капіталів, які потребують залучення в офіційний сектор національної економіки під виглядом законно одержаних доходів, призводять до інтенсифікації процесів легалізації (відмивання) доходів, отриманих від корупційних діянь. Очевидно, що поряд із потребою протидії корупції в Україні постає необхідність боротьби з легалізаційними процесами та забезпечення ефективності функціонування національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Сучасний стан вітчизняної антилегалізаційної системи характеризується як такий, що зазнає значного дестабілізуючого впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, проте, за оцінками різних експертів, вважається

задовільним. Очевидно, що поряд із корупцією легалізація коштів, отриманих від корупційних діянь, виявляється вагомою глобальною проблемою, що становить загрозу економічній, політичній та соціальній стабільності країни, а її вирішення неможливе без консолідації значних зусиль як на національному, так і на глобальному рівні.

Варто констатувати, що боротьба із проявами легалізації злочинно одержаних коштів активно ведеться на рівні України, яка власну систему протидії даному деструктивному явищу формує із урахуванням рекомендацій міжнародної спільноти. Проте, попри певні досягнення позитивних результатів, невирішеною залишається проблема формування та реалізації заходів попередження, запобігання та протидії легалізаційним процесам. В даному контексті, необхідно відмітити, що практична допомога Україні впродовж останніх років надається міжнародною спільнотою та відмічається активна участь в даному процесі такої міжурядової організації як FATF, що покликана координувати антилегалізаційну діяльність на світовому рівні.

Розроблені FATF стандарти та активна позиція України щодо налагодження тісної співпраці дозволили досягнути значного прогресу щодо запобігання та протидії легалізації активів, майна та грошових коштів, одержаних у протиправний спосіб. Зокрема, прийняття Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [20] дозволило врахувати більшість вимог FATF щодо проведення антилегалізаційної діяльності в країні, а саме:

- 1) забезпечено врегулювання організаційно-правових аспектів проведення фінансового моніторингу;
- 2) врегульовано основи визначення правового статусу суб'єктів державного та первинного фінансового моніторингу;
- 3) подано визначення фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу;

4) встановлено правовий порядок проведення процедури замороження активів та зупинення підозрілих фінансових операцій;

5) визначено основні вектори міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії легалізації коштів, майна та інших активів, що здобуті у протиправний спосіб.

Однак, варто констатувати, що низка положень і норм потребують підсилення, зокрема, як встановлено, досі не врегульовано питання чіткого регулювання фінансової розвідки як окремого виду діяльності із одночасним розширенням повноважень Державної служби фінансового моніторингу України. При цьому, вагомим питанням залишається врегулювання основних аспектів протидії легалізаційним процесам у тих сферах, які стрімко розвиваються в умовах сучасності, а саме:

1) потребує уточнення та додаткового законодавчого врегулювання механізм дослідження підозрілих транзакцій, що проводяться різними суб'єктами державного сектору;

2) визначення конкретного переліку предметних компетенцій антилегалізаційних інституцій щодо запобігання підозрілим транзакціям;

3) формування порядку інформаційної взаємодії між органами контролю за легалізаційними процесами;

4) законодавче врегулювання проблем щодо встановлення правового порядку контролю за обігом віртуальних активів та діяльністю ринку криптовалют;

5) формування ефективної системи збору, оброблення та передавання інформації про факти відмивання нелегальних капіталів, а також щодо порушень досудових розслідувань за такими фактами [76, с. 100].

Окремо варто відмітити, що формування основних засад протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації, не може відбуватися окремо від формування систем антикорупційної боротьби, адже, правові інновації поширюються на них паралельно, що, своєю чергою, обумовлює потребу в якісному перетворенні національної правоохоронної та

судової систем, адже, високопосадовці даних сфер беруть участь як у легалізації коштів від корупційних діянь, так і у формуванні корупційних капіталів.

Попри це, важливого значення набуває роль громадськості в системі протидії та запобіганню легалізації коштів, отриманих від корупційних діянь, що проявляється у необхідності подолання стереотипного ставлення суспільства до корупції та легалізації як моделі поведінки при позитивному вирішенні проблемних питань, а також вирішення проблем формування криміналізації мислення політичних еліт, оліхархізації економіки та неефективності контрольно-наглядової діяльності у фінансовій сфері. В даному контексті необхідно сформулювати основні підходи, відповідно до яких суспільно правова свідомість населення буде спрямована на несприйняття корупції та на забезпечення нульової толерантності до легалізаційних процесів.

Стає очевидним, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних від корупційних діянь, є похідним або вторинним злочином, який залежить від попереднього (предикатного) злочину. Тому, заходи антилегалізаційної боротьби повинні реалізовуватися на наступному етапі після реалізації заходів антикорупційної боротьби та включати тенденції протидії предикатному злочину.

Водночас, варто зазначити, що у 2023 р. Кабінет міністрів України сформував та затвердив план заходів щодо запобігання виникненню та зниження негативних наслідків ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації злочинно одержаних коштів, який передбачає нові напрямки протидії легалізації коштів, майна та злочинно одержаних активів, які узагальнимо на рис. 3.3.

Як засвідчують дані, що систематизовані на основі аналізу зазначеного нормативно-правового документу, антилегалізаційна боротьба передбачає розширення напрямів протидії легалізаційним проявам та запобіганню відмиванню злочинних капіталів.

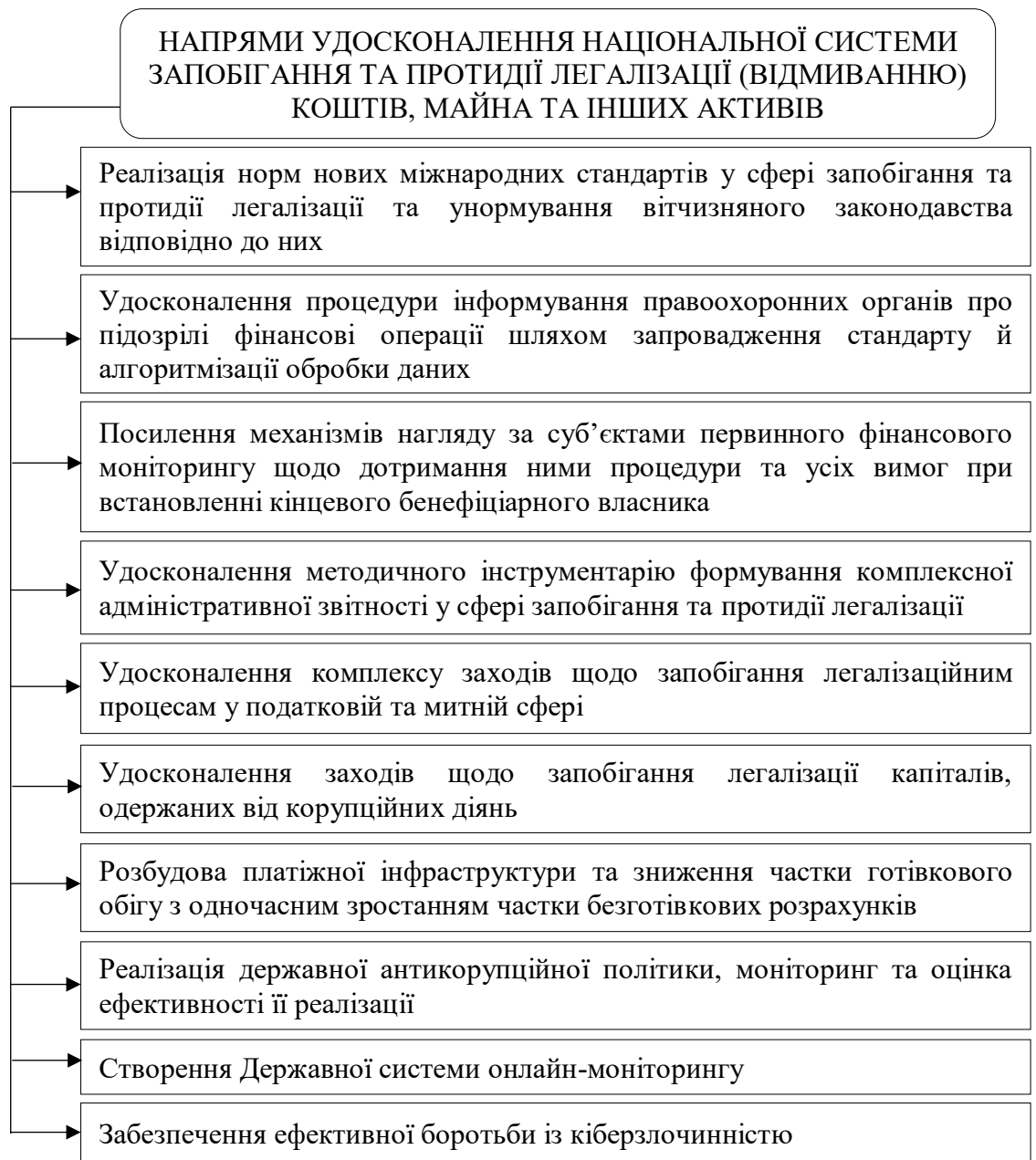

Рис. 3.3. Перелік основних напрямів удосконалення національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) коштів, майна та інших активів

Джерело: сформовано автором за даними: [77, с. 490–491; 78]

Серед найбільш вагомих інноваційних методів протидії легалізації капіталів варто відмітити обґрунтованість та доцільність створення Державної системи онлайн-моніторингу в рамках забезпечення розвитку фінансового

сектору України на засадах підвищення фінансової інклюзії, удосконалення системи дистанційної верифікації й ідентифікації клієнтів при наданні фінансових послуг, підвищення фінансової грамотності та протидії фінансовому шахрайству. В даному контексті, доцільним виявляється запровадження ще одного інструменту забезпечення протидії легалізації тіньових капіталів, зокрема, й тих, що одержані від корупційних діянь, – незалежного аудиту у системі фінансового моніторингу, що дозволить підвищити рівень контролю за легалізаційними процесами завдяки систематичним перевіркам документації та діяльності суб'єктів.

Отже, результати проведених досліджень щодо визначення концептуальних засад протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації, дозволяють стверджувати, що в Україні існують вагомі проблеми ефективної протидії легалізаційним процесам. Як встановлено на підставі результатів дослідження, ключовою проблемою функціонування національної системи антилегалізаційної боротьби є відсутність належного контролю за фінансовими потоками, що доповнено викликами й небезпеками неможливості доступу української сторони до територій, які перебувають під окупацією та до тих територій, де ведуться активні бойові дії. Виявлено особливості антилегалізаційної боротьби спеціалізованих державних органів в Україні та її відмінні риси від міжнародної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних від корупційних діянь, а також спільні риси, які полягають у вдосконаленні механізмів взаємодії банківських установ із правоохоронними органами й спеціалізованими антикорупційними міжнародними організаціями, в розробці механізмів моніторингу й ідентифікації осіб та в розвитку нормативно-правової бази протидії легалізаційним процесам.

Висновки до розділу 3

1. Вагомість проблем інтенсифікації процесів поширення корупції та її суспільно небезпечний характер обумовлюють необхідність формування та ефективного функціонування національної системи протидії корупції та доводять потребу в окресленні основних стратегічних пріоритетів протидії даному соціально-економічному явищу, які в умовах глобалізації істотно видозмінюються та набувають якісного нового вигляду. Результати проведених досліджень в даному напрямку дозволяють констатувати, що в умовах сучасності виокремилося три основні вектори здійснення антикорупційної боротьби, а саме: (1) досягнення цілей Антикорупційної стратегії України та формування ефективної державної антикорупційної політики; (2) удосконалення антикорупційного законодавства та забезпечення невідворотності відповідальності за вчинення корупційних злочинів або корупційних правопорушень; (3) удосконалення механізмів оцінювання показників корупції.

2. Встановлено, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних від корупційних діянь, є похідним корупції злочином та здійснюється з метою узаконення нелегально одержаних корупційних активів, тому, боротьбу з даним деструктивним явищем необхідно проводити із урахуванням основних засад проведення антикорупційної діяльності в країні. На підставі результатів проведених досліджень можна стверджувати, що основні напрямки антилегалізаційної боротьби та удосконалення системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) корупційних доходів необхідно спрямовувати у наступних напрямках: (1) вдосконалення механізмів взаємодії банківських установ із правоохоронними органами й спеціалізованими антикорупційними міжнародними організаціями; (2) розробка механізмів моніторингу й ідентифікації осіб; (3) розвиток нормативно-правової бази протидії легалізаційним процесам.

3. Доведено необхідність посилення міжнародної співпраці України у сфері запобігання та протидії корупції та легалізації (відмиванню) доходів, одержаних від корупційних діянь, що доцільно здійснювати шляхом налагодження багатоформатного співробітництва із такими організаціями як GRECO, FATF, Transparency International та ін.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено дослідження теоретичних засад та практичних аспектів протидії корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації, визначено сутність корупції та легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, проаналізовано стан та динаміку зміни показників корупції в Україні, виявлено вплив чинників глобалізації на протидію корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, а також запропоновано основні напрями удосконалення національної системи протидії корупції. Зазначене дозволяє узагальнити наступні висновки:

1. Проведено аналіз існуючих наукових підходів до визначення сутності корупції, відповідно до яких встановлено, що корупція – це небезпечне та загрозливе соціально-економічне явище, що проявляється у вчиненні умисних діянь посадовими особами та службовцями з метою власного збагачення та отримання неправомірної вигоди з використанням наданих їм повноважень. Встановлено вагомий та деструктивний вплив корупції на економіку країни та на суспільство, що проявляється у зниженні соціально-економічного розвитку країни, загрозам демократії, посиленні соціальної нерівності та зниженні рівня життя населення.

2. Результати проведеного дослідження легалізаційних процесів та їх місця в системі протидії корупції в умовах глобалізації дозволяють виявити, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, обумовлена накопиченням капіталів, отриманих внаслідок вчинення корупційних злочинів, які потребують узаконення та залучення в офіційний сектор національної економіки. Доведено взаємообумовленість корупції та легалізаційних процесів, а також їх негативний вплив на державу і суспільство. Обґрунтовано необхідність формування ефективної системи протидії корупції та легалізації (відмивання) доходів, одержаних від корупційних діянь.

3. Здійснені емпіричні оцінювання сучасного стану та динаміки зміни показників корупції в Україні дають підстави констатувати, що корупція в країні має циклічний характер, а проблеми її інтенсифікації та поширення загострюються в періоди посилення суспільно-політичних та фінансово-економічних криз. Встановлено залежність показників корупції від зростання кількості корупційних злочинів та виявлено їх вплив на формування обсягів легалізованих коштів, що одержані від корупційних діянь. Визначено основні проблеми щодо формування методичного інструментарію оцінювання рівня корупції в Україні та його відсутність для проведення розрахунків стану корупції на регіональному рівні. Доведено потребу в удосконаленні методичних аспектів оцінювання корупції в Україні.

4. Проаналізовано вплив чинників глобалізації на протидію корупції та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в результаті чого з'ясовано, що вітчизняна система антикорупційної та антилегалізаційної боротьби істотно залежить від світових тенденцій у сфері протидії корупції та легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, оскільки Україна успішно інтегрувалася в глобальну систему світогосподарських зв'язків. Виявлено, що в Україні фіксуються наднизькі показники ефективності протидії корупції та контролю за даним деструктивним явищем, що призводить до істотного зниження рівня життя населення та до посилення соціальної нестабільності.

5. Запропоновано основні напрями удосконалення національної системи протидії корупції, серед яких пропонується основний акцент робити на першочерговості реалізації комплексу заходів, спрямованих на досягнення цілей Антикорупційної стратегії України та на забезпечення формування ефективної державної антикорупційної політики, спроможної попередити корупційні ризики та ефективно запобігати й протидіяти корупційним проявам. Доведено потребу у продовженні вжиття відповідних заходів щодо удосконалення антикорупційного законодавства та забезпечення невідворотності відповідальності за вчинення корупційних злочинів та

протиправних діянь. Обґрунтовано необхідність удосконалення механізмів оцінювання показників корупції із урахуванням кількісних і вартісних її параметрів, а також запропоновано проведення оцінювання рівня корупції на регіональному рівні.

6. Систематизовано концептуальні засади протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в умовах глобалізації та встановлено, що легалізаційні процеси тісно пов'язані із корупцією, тому, формувати ефективну систему протидії легалізації активів, майна та грошових коштів, здобутих у протиправний спосіб необхідно із урахуванням тенденцій функціонування системи протидії корупції. Доведено необхідність посилення міжурядової та міжнародної співпраці у сфері протидії легалізації та корупції. Окреслено основні напрямки протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних від корупційних діянь, які актуалізувалися під впливом викликів і небезпек сучасності, а саме обґрунтовано необхідність вдосконалення механізмів взаємодії банківських установ із правоохоронними органами й спеціалізованими антикорупційними міжнародними організаціями; розробки механізмів моніторингу й ідентифікації осіб та розвитку нормативно-правової бази протидії легалізаційним процесам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
2. Кравчук М., Лаврів І. Сутність корупції та основні шляхи її подолання в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 3 (27). С. 31–36. URL: DOI:10.35774/app2021.03.031.
3. Левчук А.О. Поняття, сутність корупції та корупційних правопорушень. *Юридичний бюлетень*. 2019. Вип. 9. С. 171–177. URL: DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019-9.22>.
4. Супрун Т.М. Поняття і види корупції та їх характеристика: теоретико-правовий аспект. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 14. С. 135–145. URL: DOI 10.33244/2521-1196.14.2019.135-145.
5. Гладкий В.В. Сутність та значення феномену корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 18. С. 124–132.
6. Бондаренко О.С. Сутність поняття «корупція»: легальний та доктринальний аспекти. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2020. Вип. 2(4). С. 154–170. URL: DOI 10.33244/2617-4154.1(5).2021.154-170.
7. Самодай В.П., Ковтун Г.І. Корупція: загрози та наслідки для соціуму. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-67>.
8. Хаванов А.В. Вплив корупції на економічну безпеку держави: аналіз механізмів та наслідків. *Економіка і суспільство*. 2024. Вип. 62. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-114>.
9. Харазішвілі Ю.М. Системна безпека сталого розвитку: інструментарій оцінки, резерви та стратегічні сценарії реалізації: монографія. К.: НАН України, Інститут економіки промисловості. 2019, 304 с.

10. Blikhar M., Vinichuk M., Kashchuk M., Gapchich V., Babii S. Economic and legal aspects of ensuring the effectiveness of counteracting Corruption in the system of anti-corruption measures of State authorities. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2023. Volume 4 (51). P. 397–407. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.51.2023.4138>.
11. Саврасов М.В. Вплив корупції на економічне зростання у новому конструкті тінізації світової економіки. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 53. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-65>.
12. Гребенюк Б.О. Методи запобігання та протидії корупції в державних органах України. *Держава та регіони*. 2020. № 1(69). С. 48–51. URL: DOI <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2020.1.8>.
13. Kopytko M., Podra O., Veresklya M, Vinichuk M. Strategic Priorities for Combating Corruption under Conditions of Global Financial and Economic Challengers. *Problems of Infocommunications. Science and Technology: International Scientific-Practical Conference (October 8-11, 2019 Kyiv, Ukraine)*. 2019. IEEE. Pp. 465–470 DOI:10.1109/PICST47496.2019.9061458.
14. Blikhar V., Syrovackyi V., Vinichuk M., Kashchuk M. Institutional and Legal Basis of Counteracting Corruption: Experience of the European Union and Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 2 (43). 406 p. (P. 365–372). DOI: 10.55643/fcaptp.2.43.2022.3757.
15. Політова А.С. Корупція в Україні: проблеми та шляхи вирішення. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції*. 2017. С. 147–149. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/67.pdf#:~:text=
16. Гулак О.В., Курило В.І., Дубчак Л.М. До питання про шляхи подолання корупції в Україні. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 196–201. URL: DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.29>.
17. Леонов С.В., Бойко А.О., Боженко В.В., Лучко І.В. Роль та значення національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, у сучасних умовах розвитку фінансового

ринку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 3(15). С. 137–144. URL: DOI: 10.25140/2411-5215-2018-3(15)-137-144.

18. Москаленко Н.В. Світовий досвід побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського*. 2018. Том 31(70). № 2. С. 119 – 123. URL: DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-2-19>.

19. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 рр.: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

20. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20?find=1&text=%D0%B4%D0%BE+%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97#w2_13.

21. Сироїд Т.Л., Гарбазей Д.О. Міжнародно-правова протидія легалізації доходів, одержаних від правопорушень, пов'язаних із корупцією. *Вісник ХНУВС*. 2015. № 1(68). С. 95–104. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fac48e3d-c444-45bd-84df-13afc9ad8427/content#:~:text>.

22. Чабаненко Ю.С. Аналіз сучасних схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні та світі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 249–251. URL: DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/62>.

23. Чебукіна Д.О. Кримінально-правова характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Науковий журнал «ЛОГОС. Мистецтво наукової думки»*. 2018. № 4. С. 185–189.

24. Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2016, 2015, 2014 роки. Київ, 2017. 130 с. URL:

https://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/04/tipologichni-doslidzhennya-ua_2014_15_16.pdf.

25. Грабовський Л.А. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як складова забезпечення економічної безпеки України. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1–2 (10–11). С. 200–205.

26. The Global Corruption Index, 2017. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2017>.

27. The Global Corruption Index, 2018. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2018>.

28. The Global Corruption Index, 2019. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2019>.

29. The Global Corruption Index, 2020. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020>.

30. The Global Corruption Index, 2021. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>.

31. The Global Corruption Index, 2022. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>.

32. The Global Corruption Index, 2023. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>.

33. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017 року. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

34. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 року. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

35. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2019 року. Офіс Генерального Прокурора України. URL:

<https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

36. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

37. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

38. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

39. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року. Офіс Генерального Прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

40. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2017 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. Київ, 2018 р. 90 с. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2017_UA.pdf.

41. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. Київ, 2019 р. 82 с. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2018_ukr.pdf.

42. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. Київ, 2020 р. 82 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2019ua.pdf>.

43. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. Київ, 2021 р. 76 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/PublicZvit2020.pdf>.

44. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2021 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. Київ, 2022 р. 80 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2021ukr.pdf>.
45. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2022 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. Київ, 2023 р. 80 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2022ukr.pdf>.
46. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2023 рік. Державна служба фінансового моніторингу України. Київ, 2024 р. 38 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2023ukr.pdf>.
47. KOF Globalization Index 2017. KOF Swiss Economic Institute. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>.
48. KOF Globalization Index 2018. KOF Swiss Economic Institute. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>.
49. KOF Globalization Index 2019. KOF Swiss Economic Institute. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>.
50. KOF Globalization Index 2020. KOF Swiss Economic Institute. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>.
51. KOF Globalization Index 2021. KOF Swiss Economic Institute. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>.
52. KOF Globalization Index 2022. KOF Swiss Economic Institute. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>.
53. KOF Globalization Index 2023. KOF Swiss Economic Institute. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>.

54. Волосевич. І. Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність. НАЗК. Київ, 2021. 28 с.
55. Волосевич. І. Корупція в Україні 2021: розуміння, сприйняття, поширеність. НАЗК. Київ, 2022. 54 с.
56. Волосевич. І. Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність. НАЗК. Київ, 2023. 59 с.
57. Волосевич. І. Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність. НАЗК. Київ, 2024. 62 с.
58. Corruption Control Level Index, 2017–2023. Official website of the World Bank. URL: <https://databank.worldbank.org/savedreports>.
59. Worldwide Governance Indicators, 2017. Official website of the World Bank. URL: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
60. Worldwide Governance Indicators, 2018. Official website of the World Bank. URL: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
61. Worldwide Governance Indicators, 2019. Official website of the World Bank. URL: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
62. Worldwide Governance Indicators, 2020. Official website of the World Bank. URL: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
63. Worldwide Governance Indicators, 2021. Official website of the World Bank. URL: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
64. Worldwide Governance Indicators, 2022. Official website of the World Bank. URL: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
65. Worldwide Governance Indicators, 2023. Official website of the World Bank. URL: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>.
66. Quality of Life Index by Country 2017. Numbeo. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2017.
67. Quality of Life Index by Country 2018. Numbeo. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2018.
68. Quality of Life Index by Country 2019. Numbeo. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2019.

69. Quality of Life Index by Country 2020. Numbeo. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2020.
70. Quality of Life Index by Country 2021. Numbeo. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2021.
71. Quality of Life Index by Country 2022. Numbeo. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2022.
72. Quality of Life Index by Country 2023. Numbeo. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2023.
73. Прогрес у боротьбі із корупцією та судовій реформі в Україні. Transparency International. 2024. URL: https://baselgovernance.org/sites/default/files/2024-06/240610%20Ukraine%20anticorruption%20update_UA%20version.pdf#:~:text=
74. Путов В.О. Нормативно-правовий аспект протидії корупції в системі забезпечення національної безпеки України. *Держава та регіони*. 2019. № 4(68). С. 171–175. URL: DOI <https://doi.org/10.32840/1813-3401-2019-4-28>.
75. Сметаніна Н.В., Мельник Д.С. Політика протидії корупції – шляхи вдосконалення та сучасний стан. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. С. 347–351. URL: DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.62>.
76. Передерій О.С. Реформування системи протидії легалізації коштів, здобутих незаконним шляхом, в аспекті активізації європейської інтеграції України (теоретико-правовий аспект). *Нове українське право*. 2022. Вип. 6. Т. 2. С. 98–103. URL: DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.6.2.15>.
77. Василевич В.В., Левченко Ю.О. Національна система запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 2. С. 487–492. URL: DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.86>.
78. Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків ризиків, виявлених за

результатами третьої національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, на період до 2026 р.: Розпорядження Кабінету міністрів України від 27.12.2023 р. № 1207-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/%201207-2023-%D1%80#Text>.